

Aanteekening van P.A. Bik, gehouden
op de reis van Batavia naar Holland, over
den zoogenaamden Landweg.

- 1^e January 1847 In den vroegen morgen van heden embarqueerde ik my in gezelschap van myn oudsten Broeder A.J. Bik, zyne Echtgenoot, Zoon Edard en dochter Caroline, aanboord van Z.M. Stoomschip Merapi, Kommandant S. Faber Huys,- ons werd uitgeleide gedaan door myne Zoons, Broeders en meer andere Vrienden en betrekkingen, even na onze aankomst aanboord werd de stoom in werking gebragt, namen een hartelyk afscheid, en beveelde onze dierbare betrekkingen in Gods Zegen en bescherming aan.- Het was schoon weder, we maakten een vaart van 8 en 9 mylen, zoo dat wy spoedig de Javasche Kust uit het zicht liepen,- des achtermiddags passeerden wy de Duizend Eilanden en de Noordwachter, stuurde koers op Straat Banka.-
- 2^e January Niets byzonders aanteteekenen, op den namiddag kwamen wy in Straat Banka en des avonds te elf uren lieten wy op de hoogte van Bankas Hoofdplaats het anker vallen
- 3^e " In den vroegen morgen stoomde men naar Muntok (Bankas hoofdplaats) op de rede komende kwam er een recherche boot¹ aanboord welke de depeches² voor Banka en Palembang afhaalde.- Muntok levert uit zee een schoon en prachtig gezigt op, Broeder Jan nam daarvan ter loops eene schetz, ons oponthoud duurde slechts eenige minuten waarna de koers vervolgd werd,- des achtermiddags kregen wy zwaren tegenwind vergezeld van regen.
- 4^e " maakten kleine vordering tengevolge van de zware en hooge deyning die er uit het Noorden stond;- de Merapi is een schoon stoomschip, maakt weinig beweging doch genoeg om de vrouwelyke passagiers en kinderen een gedachte zeeziekte op den hals te halen;- tegen elf uren passeerde wy de Linie en des avonds stoomde wy Straat Riouw binnen, op de hoogte van de Residentie Riouw werden er twee seinschoten gedaan ten einde de depeches te komen afhalen, het was nu meer dan middernacht.-

- 5 January S'morgens by het aanbreken van den dag, kwam de recherche boot aanboord, mede brengende om naar Singapoer overtevoeren, de Kapitein, twee Stuurlieden, tien Matrozen en een Passagier van het in de nabyheid van Riouw verongelukte Hamburger schip, volgens hun verhaal was het schip met een tien myls vaart op een onbekende klip gezeild waarvan het echter dadelyk los raakte doch onmiddelyk zonk het werk van nog geen kwart uur tydsverloop - die ongelukkigen hebben dus niets kunnen redden en ter naauwernood tyd genoeg gehad om voor hun levens behoud een sloep uittezetten,- door de zorg van den Resident van Riouw den Heer Andrissen zyn die Menschen van kleederen voorzien.- we gaven de gouvernements depeches af alsmede twee passagiers, daarna vervolgde wy de koers, Straat Riouw levert hier en daar schoone gezigten op,- tegen een uren kregen wy de reede en stad Singapoer in het zicht, het land is hier laag vooral de vaste Maleidsche Kust – de stad heeft uit zee een aardig en vreemd aanzien, men ziet er twee kerken met hooge toorens, fraaye gebouwen, het huis van den Gouverneur staat op een bergje;- te 3 uren begaven al de Passagiers zich naar wal en namen intrek in het London Hotel, het voornaamste van Singapoer en fraay aan de zee kust gelegen;- al spoedig werden wy geïnformeerd dat het stoomschip waarmede wy de reis tot Cylon moesten voortzetten nog niet van Honkong / China / was aangekomen
- 6^e January Heden morgen maakten wy onze zaak betreffende de passage in order, wy vernamen dat de passage kosten tot Malta of tot Alexandria hetzelfde waren, wy besloten alzoo ons tot naar Malta te laten inschryven en betaalde pr. hoofd f1864;- of Spm611,15 tegen de koers van f3:05 de Spm., de kinderen betaalde de helft.- vervolgens maakten wy eene tour door de stad Singapoer, men vindt er regelmatig aangelegde straten door Chinezen, Maleyers, Arabieren en Bengalezen bewoond, de Europeanen wonen meest buiten de stad, hun kantoren zyn evenwel daar binnen;- voor voertuig bezigt men hier nette palankyns welke door een paard getrokken worden en waarvan de voerman naast het paard of portier loopt,- voor huur van zoo en rytuig

betaald men slechts een Sp dollar voor den geheelen dag – wy bezochte een nieuw opgerigte Chinezen tempel, een Hindoesche mosque welke zeer merkwaardig zyn, in het eerste gesticht vind men fraay snywerk in de houten pilaren en altaars het tweede is merkwaardig door deszelfs onderdane.

7^e January Gisteren avond arriveerde er een Eng: oorlogs Brik, medebrengende de brieven mail van Honkong, was den 29 Decbr. v. van daar vertrokken op welk tydstip het stoomschip Mary Lady-wood aldaar nog niet was aangekomen,- een onaangename tyding voor ons daar gem: stoomschip ons naar Cylon moest overbrengen en onzen afreis alzoo vertraagd werdt.- Alvorens de aantekeningen dezen dag te sluiten, moet ik nog melden, dat de gezamenlyke Passagiers van de Merapi, op gisteren aan het Etat Major van dien oorlogs bodem, een prachtig dine hebben gegeven waaraan alle Officieren en Kadets, uitgenomen de wachthebbende deel namen, gepaste vrolykheid vond daarby plaats en werd er aan gemeld Etat Major eene hartelyke toost toegebracht tot hun welvaren en tevens bedankt voor de vriendschaps bewyzen van hun gedurende onze onvertogt genoten.-

372

8^e Jany In gezelschap van den Hr. van Hoevel, van den Berghen en Broeder Jan maakten wy heden een uitstapje naar de Suiker plantage van den Heer Balustie³, - met twee palankyns begaven wy ons derwaarts, dezelve ligt ongeveer een half uur rydens buiten Singapoer, de suiker velden stonden er vry goed, de bearbeiding geschiedt nagenoeg evenals op Java, wy zagen hier evenwel iets vreemds, namelyk een Jonge Olyfant voor de ploeg welke zyn arbeid onvermoeid tamelyk vlug verrigte, maar moest door twee personer geregeerd worden, een achter de ploeg en de anderen om het beest te leiden en te zorgen dat hy het suiker rit niet afkabbelde, want daarvan zyn ze liefhebbers.- de fabriek wordt op een andere Methode als op Java in werking gesteld de molen werd door stoom gedreven.- den Heer Balustie is een respectabel en zeer kundig Mensch en een Minnaar van Natuur en Kunstwerken, wy zagen er verscheide fraaye schilderyen en een uitmaakende Collectie Hoorns en Schulpen;- wy gebruikte

er het dejune⁴ en keerde vervolgens voldaan van ons tourtje terug;- des achter middags werd er op de explanade tusschen ons Hotel en het Strand Muziek gemaakt uitgevoerd door een Militair Corps – veele rytuigen met Heeren en Damen en Voetgangers vereenigden zich hier even als op Batavia maar op een minder schaal – den Gouverneur reed met zyne Echtgenoot in een zeer eenvoudige chais.-

- 9 January Heden bezochten wy het Kerkhof, hetzelfde ligt zeer romanesk aan de afhelling van een berg, wy zagen er verscheiden fraaye tombes, van het hoogste punt heeft men een schoon gezicht of panorama over de stad op de rede,- de wegen zyn hier zeer breed aangelegd en worden goed onderhouden
- 10 ” Heden bezochte wy de Engelsche Kerk, niets merkwaardigs was hier te zien,- een kerkelyk gezang door kinderen uitgevoerd was het eenigste dat onzen aandacht trof;- des achtermiddags maakte wy pr. rytuig een tour naar het binnen land tot op 3 mylen afstand maar niets intresants kwam ons hier voor.-
- 11 ” De Gouverneur altoos wachtende op de stoomboot van China, dorst me de brieven mail niet langer aanhouden en zond die heden op naar Poelo Pinang pr. de kleine stoomboot de Hydroes in de hoop dat die van Pinang verdere doorzending tot Cylon zou erlangen.- Heden kwam ter reede het stoomschip Braganza, komende van Cylon mede brengende de mail van October, benevens 22 passagiers alle bestemd voor China;- Laat in den avond kwam eindelyk de lang verwyldde boot Mary Lady Wood van China aan, slecht weder en zwaare tegenwind in de Chineezen Zee op de reis naar Honkong, was oorzaak van zyn lang weg blyven – hy was 6 dagen boven den bepaalden tyd te Honkong aangekomen,- weldra vernamen wy zyn vertrek op morgen tegen elf uren zou plaats vinden.-
- 12 ” Heden embarqueerde wy ons op de Mary Lady Wood, wy waren slechts met ons 12 passagiers,- ik kreeg een hut te zamen met den

Heer van den Berghen, dezelve was zeer klein en liet niet toe om zich tegelyk uit of aantekleeden, hetgeen nog al lustig was, voor al als men een vriend persoon tot medgezel krygt – met den Hr. v.d.B. was ik bereeds op een amicale⁵ voet en konden wy ons zeer goed behelpen,- Broeder Jan, Vrouw en Kinderen kreegen ter hunner dispositie de zoogenaamde Dames hut waarin zy het zeer ruim hadden, zulks kon nu plaats vinden omdat er geen anderen Dames aanboord waren.- Tegen twee uren verlieten wy de reede Singapoer, aanvankelyk passeerde wy veele eilanden, de kust is hier niet zeer hoog, van Sumatra ziet men niets, gedurende de nacht hadden zwaren stroom tegen – de tafel is hier aan boord geheel op zyn Engelsch ingerigt – het eten was vry goed, veele vleesch soorten meestal schapen vleesch, de dranken waren uitmuntend, daar op valt niets aantemerken – twee maal s’ weeks werd er Champagne gepresenteerd,- des avonds maakten eenige Heren een party kaart,- om tien uren werden de lichten uitgedaan.-

13 Jany

In den vroegen morgen passeerde wy de stad Malakka, wy konden er evenwel niets van onderscheiden het weder was tristig; - wy vierden onderling de geboorte dag van Broeder Jan;- onder de passagiers bevonden zich twee Spanjaarden, zy waren beleefd en vrolyk en verhaalden ons dat zy door hun Gouvernement in Commissie naar China gezonden waren per de mail, ten einde de Spaansche Brieven voor de Manillas te Surveilleren alzoo er vroeger brieven geopend en zoek zyn gemaakt,- ook was als passagier aanboord den Heer Barban een franschman welke te Pinang een Suikerplantage had en derwaarts terug keerde, ZynEd legde zeer veel kennis over de suiker bereiding om den dag en liet ons onder ander zien een model machine voor de verdamping van het suiker riet water, zeer eenvoudig en doelmatig door hem zelve uitgevonden.-

14 ”

Passeerden wy op eenige mylen afstand Poelo Dinding, independent land alwaar zeer slecht roofzuchtig volk woont, men vindt

er vele tinmynen en olyfantten;- tegen elf uren kregen wy Pinang in 't zigt, het land doet zich zeer hoog voor – omstreeks 3 uren kwamen wy voor de stad ten anker, gaarne had ik eens aan wal willen gaan maar men raadde dit af omdat men slechts een klein uurtje zouden toeven, wy moesten ons dus vergenoegen met de aanschouwing, het aan strand gelegen fortje en een fraaye Inlandsche Tempel geeft aan dit landschap een lief gezigt,- den Hr. Barban verliet ons hier, wy hadden met hem eene aangenaam kennismaking gemaakt.- Hier kregen wy drie passagiers waaronder eene Dame, zulks was voor Broeder Jan niet zeer aangenaam alzo hy nu eene andere slaapplaats moest betrekken;- te vyf uren werd het anker geligt – passeerde verscheiden Engelsche oorlogsschepen,- buiten het eiland komende stond er een fiksche noordewind, maakte een snelle voetgang.-

- 15 Jany fraay weder, goede wind, het slingerde tamelyk, Zuster Mimi en haar Kinderen waren geplaagt met zee ziekte, des nachts was er in haar kooy door een poortje een zeetje doorgekomen hetgeen eenige ontstellenis had veroorzaakt
- 16 ” In den vroegen morgen waren wy by Poelo Rondo, hadden van hier Sumatras Z.W. punt⁶ in 't zigt, zeer hoog land,- wy stевenden nu west op naar Cylon
- 17, 18 en 19 ” gedurende deze drie dagen hadden wy goed weder, tegen den avond van heden kregen wy het land van Cylon of de zoogenaamde Olyfantsberg in 't zigt, morgen zoude wy aankomen
- 20 ” gedurende de gepasseerde nacht verminderde wy nu en dan van stoom, by het aanbreken van den dag bevonden wy ons voor de monding van de baay van Point de Gala, door de meenigte van klippen is de passage hier zeer moeyelyk, wy kwamen evenwel goed binnen, dadelyk maakte wy ons gereed om te kunnen debarqueeren, men voorspelde ons dat er niet veel tyd voor ons zou overschieten om eens aan wal te gaan, alzo het groote stoomschip uit Bengalen waarmede wy de reis tot Suez moesten doorzetten

hoogst waarschynlyk dadelyk na onze aankomst zoude vertrekken;- tegen 8 uren kwamen wy ten anker tegen over de fortificatien,- Het groote stoom schip Hindostan lag hier bereeds drie dagen op ons te wachten, waren wy onverhoopt een dag langer weg gebleven dan was die weg gestoomd en hadden wy hier te Point de Gala tot de volgende mail moesten overblyven het geen niet zeer aangenaam zou geweest zyn, want alhoewel het land schoon is, zouden wy ons doodelyk verveeld en daarin- boven in een Hotel gedurende een maand veel geld verteerd hebben; weldra vernamen wy dat het vertrek van de Hindostan tegen elf uren was bepaald – wy hadden dus even tyd om ons over te schepen en moesten hier even als te Pinang, het naar wal gaan opgeven het geen my wel speet want had gaarne het plaatsje eens gezien – kon men de overscheping zyner bagage aan anderen overlaten dan was er nog kans op geweest, maar wil men zich niet blootstellen dat er iets verloren raakt of achterblyft dan dient men er zelfs by te zyn;- het land heeft hier een schoon aanzien, de Haven en de fortificatien zyn schilderachtig, een diepen indruk gaf my het aanschouwen van het uitstekende dak van de voormalige Hollandsche Kerk door onze voorzaten alhier gesticht – de geheele aanleg van Point de Gala is het werk van Hollanders, Broeder Jan heeft daarna een fraaye schets genomen.- Met twee booten begaven wy ons aanboord van de Hindostan, er staat hier in de baay doorgaans een zwaare deyning zoo dat het aanboord komen met groote moeyelykheden en niet zonder gevaar gepaard gaat.- De Heer Purser of Commissaris over de passagiers ontving ons zeer beleefd, er bevonden zich een vyftigtal passagiers aanboord meest al Hoofd officiers van het Bengalsche Leger – Sommige hadden Vrouw en Kinderen by zich,- de beste en koelste hutten waren natuurlyk bezet, men wees ons een verblyf aan tusschendecks, Jan, Vrouw en Kinderen kreeg daar een ruime hut in de achterstevenden Hr. v.d. Berghen en ik ieder een dito aan bakboordszyde, ik voor my was daarmede zeer te vreden, maar Jan en Mimi klaagden over

warmte en donkerte.- De Hindostan is een prachtig geachi-
veerd stoomschip, groot 1800 tonnen, de machine is van 450 paarden kracht,
de lengte beslaat 112 van myn passen, altans ik had die nodig om van de
achter tot de voorsteven te komen, om een goede beweging te maken
ontbrak het dus niet,- de inrigting en verdeeling der hutten is
perfect alles even proper, aan stuurboord vindt men in de
kuil een gang die by na de geheele lengte van het schip heeft
en waarin de hutten van den Kapitein, Purser, Doctor en officieren
op uitkomen – in de raderkast vindt men vier patent secreten
en een bad kamer waar in een machine voor stortbaden,
op het boven dek ziet men om zoo te zeggen niets van de
Machinerie uit alles is in de kuil en tusschen deks door de
hutten gemaskeerd, het dek is dientengevolgen zeer ruim
hier en daar staan groote hokken voor stalling van schapen
en koebeesten – het half dek is nacht en dag met een goede
tent overdekt, van de hette der stokery heb ik hogenaamd
geen hinder gehad,- de kajuit is werkelyk een prachtige salon
aan de boorden vindt men kunstig beschilderde paneelen met
Egyptische voorstellingen, tusschen beide groote spiegels, vervolgens
twee groote en doelmatig ingerigte buffetten en vier boekenkasten
die welvoorzien zyn en waarby den geheelen dag een bediende
zit die zorg draagde dat de uitgeleende boeken terug komen,
vier tafels staan langs scheeps neven elkander met vaste en
gemakkelykke banken, men kan er met ruim honderd
personen aanzitten, het eten en de dranken was perfect,
nimmer drank ik lekkerder Claret en Champagne, uit
de hier by gevoegde Eet lyst kan men ontwaren wat er
dagelyks zoo al te eten valt, 15 Europesche knechts waren
er voor de bediening alle even knappe en vlugge Jongens,
men wordt er dan ook Vorstelyk bediend – S’ morgens te ½ 7
uren kan men koffy of thee in de hut krygen,- om 8 uren wordt er

gescheld tot teeken dat er over een half uur ontbeten wordt, zulks vindt 's middags te 3 uren voor het middagmaal ook plaats, men heeft dan een half uur tyd om zyn toilet te maken, de kinderen eten afzonderlyk, op het ontbyt krygt men dagelyks versche des verkeerende warme kadetjes, veele vleesch soorten, ryst, kerry kip, tong sardyntjes eyeren &c. &c. alles in ruime overvloed,- te 12 uren wordt er getofd met brood, beschuit, kaas en boter, voor de ongestelde krachtige boillon, by de tiffing wordt er nog al een enkeld fleschje bier (half en half) gedronken, ook cherry en madera wyn,- op het diné vindt men aan de hoofd einde der tafels eene eetlyst hiervoren gemeld, zulks is noodzakelyk want men kan alles niet over zien – dagelyks 4 of 5 soorten van gebak en een keurig dessert, twee maal s' weeks schenkt men champagne niet by kleine tuigen maar even na de soep gebruikt te hebben, klinkt het overal champagne, champagne; in een woord men leeft hier wezentlyk en grand Signeur⁷, s' avonds te ½ 7 uren drinkt men thee of koffy met geroosterd brood, altoos overvloedig melk er waren vier melk koeyen aanboord waarvoor groote zorg wordt gedragen, te 8 uren s' avonds komen de dranken op tafel, als: cherry, brandewyn, whiski en beschuit met de noodige karaffen met drinkwater, zulks blykt staan ten gerieven van een ieder tot 10 uren, als wanneer de lichten worden uitgeblast en men zich naar bed begeeft.- ook wordt er op den dag zeer veel souda water gedraagen, een overheerlyke frissche drank;- des zondags houdt men kerk, de kapitein leest dan een text en gebeden voor, onder de passagiers bevondt zich eene Missionaris die zyne plaats vervulde; s'avonds werdt er ook kaart gespeeld nog al vry hoog;- onder de passagiers bevonden zich 7 dames 11 kinderen en 3 bonnes⁸, twee dezer dames hadden eene zuigeling, zy kwamen uit Bengalen,

de eene was weduwe, haar gemaal was by den laatsten oorlog gesneuveld.- Met de verscheping van onze bagage hadden wy nog al sousa⁹ evenwel alles schikte zich spoedig,- om 12 uren ging de Hindostan onder stoom wy waren naauwelyks aanboord,- Jan heeft nog even tyd gehad een kleine schets van de baay van Pointe Gale te nemen,- de inboorlingen hier bezigen een wonderlyk soort van vaartuigen, bestaande uit een uitgeholde boomstam zeer hoog en smal toelopend opgeboeid, de tusschen ruimte is net voldoende om er in te kunnen staan, zy zyn voorzien van lang uitstekende zwaarden om het omslaan te beletten even zoo als men dit aan de kadraayers¹⁰ op Sourabaya vindt.-

21^e January Het weder was heden onstuimig er stond een hoog zee alle passagiers gevoelde zich onlekker – des nademiddags klaarde het een weinig op, 's avonds hadden wy fraay weder en manen schyn – onze reisgenoten de Italiaanen¹¹ amuseerde het gezelschap met zingen en guitare spel, de een was Kolonel genaamd Matias Gil de Bazan van Saragoza en de ander Kapitein Jose R. Jimener,-

22^e ” Schoon weder, weinig wind en deyning, twee overheerlyke zaken voor een stoom vaartuig, men voelde hoegenaamd geen beweging en toch liepen wy door de bank een tien myls vaart, - de patryspoortjes tusschen deks werden open gezet zoo dat wy het beneden in onze hutten nu zeer koel hadden,- te 12 uren passeerden wy tusschen de Maldivische en Lakdivische eilanden door, by nacht is het hier zeer gevaarlyk.- Men verhaalde my dat wy binnen weinige dagen het van Suez afkomende stoomschip de Bentinck zouden ontmoeten en er dan waarschyglyk gelegenheid zal komen om brieven mede te geven, dien ten gevolge zette ik my te neder om aan myn geliefde kinderen en betrekkingen op Java te schryven en hem eenige byzonderheden van ons wedervaren medetedeelen.-

- 23, 24 en 25 Jany, gedurende deze dagen stoomde wy met een goede vaart door, het weder was fraay overigens viel er niets merkwaardigs aan te teekenen.-
- 26 ” Heden in den vroegen morgen zagen wy het stoomschip de Bentinck komende van Suez, evenwel op een groote afstand, wy konden flaauw de rook en nu en dan de ramp van het schip zien, aan praayen viel niet te denken zoo dat de kans om brieven mede te geven verdween.-
- 27 ” Heden op den achtermiddag bevonden wy ons op de hoogte van het eiland Sokotara¹² wy konden het evenwel door het mistige weder niet zien.-
- 28 ” By zons opgang bevonden wy ons dwars van het eiland Abdel-Koeri¹³ zynde een vry groote rots waarop geen enkeld plantje te herkennen was en zoo men zegd ook onbewoond is, tegen 10 uren kregen wy de vaste kust van Afrika in zigt zynde Kaap Gardafoei, om 3 uren namiddag stoomden wy gemelden Kaap om op een korten afstand en vervolgde onze koers langs de Afrikasche kust tot op de hoogte van Ungori, van waar wy de Straat Bab-el-Mandeb overstaken naar het land van Aden; de Afrikasche kust is hier vry hoog en bestaat uit barre rotsen welke regt in zee neder loopen en waarop geen gras halmpje te zien was, hier en daar ziet men gleuven en een gelyk aflopend rivier strand, warentlyk een regte woestyn; dit gedeelte van de Afrikasche kust behoord onder Abyssynie;- wy troffen heden buiten gewoon fraay weder even als den overigen dagen van onze reis van Cylon, het was heden het achtste etmaal dat wy van daar waren vertrokken, men dacht morgen avond te Aden te zyn, onder de Afrikasche kust zag ik met de kyker een inlandsch vaartuig ten anker liggen voor een gehucht, bestaande uit dichte eenigen hutten waarschylyk van Visschers.-

- 29 January Heden in den vroegen morgen was er hoegenaamd geen land te zien – met zons ondergang bespeurde men het land van Aden.-
- 30 ” Gepasseerden nacht tegen twee uren stoomde wy de baay van Aden binnen – wy troffen schoon weder en volle maan er was dus geen gevaar alhoewel de schrik verwekkende rotsen en klippen, waarvan men slechts op een korte afstand verwyderd blyft, vrees inboezemen,- ik bleef den geheele nacht op dek, tegen ½ 3 uren lieten wy het anker vallen en bevonden wy ons te Aden.-
- Vroeg in den morgen begaf ik my met Broeder Jan en Eduard aan wal, wy hadden geen oogen genoeg om al het vreemde en merkwaardige dat zich voor ons op deed, gade te slaan;- Aden is een vulkaan geweest waar van de sporen nog zyn te erkennen, men staat verbaasd over de werken der Natuur die hier in vroeger eeuwen hebben plaats gevonden, het land doet de mensch een huivering op het lyf jagen, het bestaat uit barre rotsen, hoolen en groeven, waarop geen grashalmpje te vinden is;- van boord te zien, levert Aden nog al een aardig en vrolyk gezicht op – daar zag men een troep Jongens met Ezels en Muildieren aan strand staan om de passagiers op te wachten, ginds een troep Kameelen waarmede men bezig was om te beladen of te ontladen, by onze aankomst was men druk bezig om steenkolen te ontschepen, er lagen zes groote schepen op de reede, welke die delfstof uit Engeland hadden aangebragt, men verhaalde my dat een ton van die kolen, de Compagnie op 2 ½ pond sterlings te staan komt veroorzaakt door de hooge kosten die Adens onderhoud komt te vorderen, twee regimenten Engelsche troepen waren hier in Kampement om deze post en steekolen depot te bewaken, alle levensbehoefden, tot

hooi voor het vee in dus moet hier Bombaay worden aangebragt, waar uit men kan afleiden op welke hooge kosten dit Etablissement te staan komt;- Het hotel ligt dicht aan strand ziet er nettelyk nog al goed uit, 't wordt door een Persiaan gehouden, wy gebruikten er een vry goed ontbyt maar infaam duur,- drinkbaar water vindt men hier ook niet, zulks werdt uit het binnen land in groote te zamen genaaide schapen vachten pr. Ezel aangebragt;- na het ontbyt zyn wy gaan wandelen en namen de koers naar de zoogenaamde stad Aden welke op ruim drie palen afstand van de anker plaats gelegen is en in welkers nabyheid men het kampement der Engelschen vindt,- na een ruim einde weegs te hebben afgelegd, bleef Jan zitten om een schetz van deze barre en vreemde Environ te nemen, ik vervolgde en na ruim een uur goed doorgestapt te hebben kwam ik op een aanhoogte voor een steene poort, welke een berg kloof afsluit en waardoor alles moet passeren dat naar het steenkolen Etablissement moet, gemelde kloof vereenigt zich aan dies toppen met een gemetzelde boog brug zeer kunstig te zamen gesteld, even als de overige defensie werken welke men hier in de nabyheid heeft opgerigt, men staat verbaasd over de werken door de Engelschen aangelegd,- aan opgamelde poort stonden twee schildwachten, vry kon men passeren, onophoudelyk ziet men hier Ezels met drinkwater beladen en kameelen met brandhout en andere vrachtgoederen, heen en weder trekken, als men de poort door is, daald men door de bergkloof af en komt men weldra aan eene groote vlakte waarop de stad gelegen is,- het was voor my eene wonderlyke vertooning toen in eensklaps een Arabische stad voor my te zien alhoewel die op zich zelve niets aanvalligs voor my had, de zelve bestaat uit kleine ¹⁴ huisjes van steen met platte daken, de straten zeer onregelmatig aangelegd en overal heerschte een infame smeerigte, men verhaalde my dat het hier zeldzaam

regent,- een vry hooge steene Piramide of naald met onderscheiden inscriptien voorzien, was het eenigst merkwaardige dat ik hier zag;- de vlakke doorwandelende passeerde ik de woning van een Persiaans Koopman alwaar ik instapte om een weinig te rusten, kocht er een paar van biesen gevlochten mandjes en na er een fleschje sodawater genuttigd te hebben, huurde ik een Ezel en begaf my weder te huis waarts.- onder de bevolking van Aden vindt men vele Menschen uit Abyssynie, en enkele Persianen, ik zag op myn tourtje slechts drie vrouwen die er nog al goed uitzagen, ook ontmoete ik verscheiden Arabieren op uitmuntende schoone paarden gezeten, maar het meest dat my hier interesseerde was het land zelve, nog maals herhaal ik, men staat verstomd over de werken der Natuur;- Tegen 3 uren op den middag kwam ik vermoeid aanboord terug, met het innemen van de noodige steenkolen was men juist klaar gekomen, zynde een lastige plaag voor de passagiers, want hoe dicht men alles ook sluit, kan men het doordringen van de kolen stof niet beletten;- wy kreegen hier 14 passagiers, waaronder twee Dames, zy waren alle van Bombaay tot Aden gekomen om de reis naar Europa te maken en hadden bereids vyf dagen in Adens nest op onze komst gewacht.-

31 January Heden in den vroegen morgen verlieten wy Aden en stoomde tusschen verscheiden kleine eilandjes door, wy hielden het den geheele dag door langs de Arabische kust welke hier hoegenaamd niets interessant oplevert, des avonds omstreeks 9 uren waren wy aan het eind van Straat Bab el mandeb of aan de monding der Roode Zee, de passage is hier zeer smal maar ook zeer kort er bevinden zich twee passages de groote en de kleine, de stoomschepen nemen doorgaans de kleine

welke nog geen myl breedt is, er gaat hier een geweldige stroom, het maan licht was ons van groot nut alzoo zich hier en daar klippen bevinden, binnen weinige oogenblikken bevonden wy ons in de Roode Zee.-

- 1^e February Heden konden wy wegens de betrokken lucht slechts op een kleine afstand van ons afzien, waardoor wy (zoo men ons verhaalde) een fraay gezigt op de stad Mokka misten,- de Roode Zee is een ongemakkelyk voorwater, overal vindt men eilanden en klippen die men te myden heeft, by donkere nachten is het hier zeer gevaarlyk, te Aden hadden wy een onze Arabier tot Loods aan boord gekregen;- in den loop van den dag passeerde wy verscheiden groepen eilanden Dhalne & Macketi genaamd, op de namiddag bejegende wy het stoomschip Atalanta komende van Suez en gaande naar Bombaay, des avonds passeerden wy het gebergte Djisaltyart, zynde volkanisch
- 2^e ” Heden waaide het een sterke wind, wy hadden het vlak voor het lapje en maakte alzoo een goede vordering
- 3^e ” Heden middag werdt er aan boord gelost voor de rytuigen waarmede men de reis door de woestyn doet van Suez tot Cairo, ik trof de 3^e wagen voor Jan, Mimi twee Kinderen, Heer van den Berghen en myn Persoon,- de twee Kinderen wilde men ons eerst voor een persoon toerekenen en ons dien ten gevolge nog een ander voor de zesde persoon toevoegen, maar ik heb daartegen geprotesteerd en beweerd dat het door de Corpulentie, zoo wel van myn Persoon als die van Jan en Mimi dan niet om uittehouden zal zyn, aangezien men my had geïnformeerd dat de wagens zeer schraal voor zes plaatsen waren ingerigt,

na rype overweging heeft men het billyke van myn bewering
ingezien en van de toevoeging van nog een Persoon is niets gekomen.

4 en 5 February, deze dagen was het slecht weder, wind en stroom tegen, de
raas werden gestreeken, de boot stampte en slingerde geweldig,
tegen den avond van heden wierd het wat bedaarder, met
zons ondergang was het even of dat het land en de zee met een
rood vloers overdekt waren.-

6 ” Schoon weder, wy bevonden ons nu by de monding
van de Golf van Suez, eenige oogenblikken later passeer-
den wy de monding en zagen op een groote af-
stand zeer flauw de Berg Sinai.- van
liever lee werdt de passage nu smalder en
het water zeer vlak en ondiep, aan beide oevers
hoog bergachtig land, maar zeer onvruchtbaar, overal
zoo ver men kan zien, ziet men niets anders dan barre
zand heuvels en bergen, wy hielden steeds het midden van
het vaarwater wegens de ondiepte aan beide kanten

7 ” By het aanbreken van den dag lieten wy voor Suez
het anker vallen een ruim 1 ½ uur afstand van de stad;-
weldra kwamen er onderscheidene vaartuigen aan boord
om ons naar wal te brengen;- de ontscheeping ging
niet geregeld en nog al met moeyelykheden gepaard, een
ieder wilde de eerste zyn;- alvorens tot de ontscheeping
over te gaan, had ik gezorgd dat al onze bagage op dek
werd gebragt op dat er niets op de boot zouden achter
blyven, wy namen slechts een paar nacht zakken
met een verschooning met ons;- Jan met de Heer
van den Berghen was met onze landreis bagage in de
tweede boot gesprongen en ik met Mimi en de Kinderen volgde
hem onmiddelyk in een klein bootje door twee Arabieren
bestuurd, wy moesten een groote omweg maken om de

droogtens te vermyden;- het gezicht op de stad Suez levert niets fraays op het gelykt veel naar een heuvel van gedroogde modder, waarin vierkante huisjes en toorentjes zyn uitgehouden;- het Hotel dat aldaar kortelings geleeden door de Pacha¹⁵ is opgerigt ten diensten der Passagiers, ligt als het ware buiten de stad en is werkelyk een fraay gebouw van Europesche bouworder;- het aan wal komen gaat met moeyelykheden gepaard veroorzaakt door de laage stand van het water, men moet zich een klein einde weegs laten dragen, tot dat einde wordt men by aankomst geentoureerd¹⁶ van etlyke¹⁷ smeerige Inlanders die er op uit zyn om je een of ander te ontronselen, het is dus zaak op goed op de ratten te passen – ik scharlde er met Mimi en de Kinderen nog al goed doorheen, ik had een verme rotting by my, zulks is een onontbeerlyk artikel om door Egypte te reizen, aan de poort van het Hotel stond een soort van Wachters, die groote moeite hadden om het gemeen in dwang te houden hetgeen doorgaans met zweep slagen vergezeld ging,- even na myn aankomst liet ik my het post Etablissement aanwyzen, alwaar ik een brief aan myne Kinderen bezorgde, om Suez door te loop en eens optenemen, daartoe was geen tyd over want wy moesten met het eerste Convooy afreizen,- veel heb ik daarby niet verloren, maar eerder gewonnen aangezien wy nu ruim 6 uren vroeger dan het tweede Convooy te Cairo zullen aankomen, alwaar oneindig meer merkwaardigheden te zien zullen zyn als in het ellendige nest Suez, ter loops bespeurde ik er een groote drukte op de plaats alwaar men bezig was onze bagage op Kameelen te pakken en zag by die gelegenheid

hoe ruw men hiermede te werk gaat en het waar zaak is om de koffers of valiezen van goede riemen of kruistouwen te voorzien en het niet op de slooten te laten aankomen;- omstreeks elf uren werdt ons een wagen ¹⁸ aangewezen waarin wy plaats namen, na ons alvorens van een goede portie oranje appels te hebben voorzien welke vrucht van een heerlyke kwaliteit hier in meenigte te koop werdt aangeboden,- de wagens die men voor de landreis bezigd, gelyken veel op een Javasche postkar in het groot loopen tusschen twee zeer hooge wielen, zyn stevig gemaakt, van achteren gaat men er in, de banken loopen in de lengte, de koetsier zit boven op de kar welk geheel met openschuivende raampjes voorzien is, ze worden met 4 ferme arabische paarden bespannen een looper staat achter op de tre,- door dien de kinderen nu voor twee personen rekende hadden wy genoegzaam ruim,- wy reeden met 4 wagens te gelyk af en dadelyk in een galop, men heeft Suez ter naauwernood achter de rug of men bevindt zich in de barre woestyn,- de 4 wagens moeten by elkander blyven om in geval van eenig ongeluk elkander te kunnen assisteeren, tot dat einde houden zy van tyd tot tyd op bepaalde punten op, om elkander in te wachten, de stations liggen op 10 Eng: mylen afstand van elkander – op de tweede station stond by onze aankomst een gedekte tafel voor 24 persoons gereed, dadelyk werdt er opgediend, als wolven vielen wy op de overheelyke kool wortels en aardappelen aan, de gebraden ganzen en eende waren ook zeer goed – een Italiaan hield hier herberg, hy is in dienst van de pacha – voor het eten betaald men niets, zulks is begrepen onder het passage geld, de dranken worden afzonderlyk betaald, by ieder station staat een telegraaf die tot Alexandria correspondeerd, by aankomst van een stoomboot wordt er dadelyk geseind en het getal passagiers opgegeven, de posthuisjes en de stallingen zyn in een ¹⁹ muur afgesloten en is het eenigste gebouw wat men op de stations aantreft en onder wegen ziet men niets dan de barre woestyn, nu en dan ontmoet men geraamtens of overblyfsels van Kameelen, welke onder hun vracht bezweken zyn,

ook bejegende ons op onze togt een paar Karavanen waarvan de leiders op de Kameelen in grove pyen ingewikkeld zaten de oogen eenlyk bloot;- het waaide tamelyk sterk, van overmatige warmte hadden wy geen hinder, op de pleister plaatsen werden ons Miseratien²⁰ te koop aangeboden als: penningen afkomstig van de Romyns, Metalen beeldjes en figuren, gekleurde steentjes uit de woestyn, waarvan ik er my eenige aanschafte, zoo ook zag ik in een der posthuisjes op een klein tafeltje te koop uitgestrekt een hoofd, een hand een voet en vingers van Mumies in de woestyn opgedolven – des avonds te zes uren kwamen wy aan de 4^e station alwaar wy weder wat te snabeleren vonden en een overheerlyk kop thee dranken, het gebouw hier was oneindig veel fraayer dan de overige, hetzelve had een verdieping – van hier af rydende werde de lantarens ontstaken alhoewel die geen genoegzaam licht verspreyden om de weg goed te kunnen onderscheiden, nu en dan is men de weg dan ook geheel byster veroorzaakt door de koppige paarden de koetziers storen zich daar niet aan, zy nemen hun kours naar de sterren en voor omslaan behoeft men niet bevreesd te zyn de wagen staan te diep tusschen de wielen - op de 6^e station des nachts te 12 uren troffen wy infaam koppige paarden waarvan er een de boel onophoudelyk kapot sloeg zoo dat wy na lang tobben verpligt waren een ander paard in de plaats te halen, wy waren door dit oponthoud wel een half uur achterlyk van de drie andere wagens maar men wachte ons toen in;- om 4 uren in de morgen stond²¹ bereikte wy Cairo, het begon reeds dag te worden, wy stapte af in Hotel de L'Ourient, zynde een nieuw gebouw door de Maatschappy opgerigt, men worden daar voor zyn geld tamelyk goed bediend, dadelyk by aankomst ging ik my wat opfrisschen en tegen 7 uren in de morgen van den 8 February was ik reeds verkwikt en versterkt door een goed dejune, en dien volgens bereid om al het merkwaardige van Cairo optenemen voor zoo veel de tyd van ons verblyf toeliet daarwy de volgende dag

de reis weder zouden doorzetten;- In gezelschap van den Hr. van den Berghen & Delessart / een Parysenaar / begon ik dadelyk een wandeling door Cairo te maken, de straten zyn zeer smal, een enkelde slechts is geschikt voorde passage van rytuigen, van huis tot huis zyn winkels waarin men alle mogelyke Europese goederen te koop vindt, ik zag een straat waarin men niets anders dan wapens verkocht, onder anders zeer fraay bewerkte Pistolen en Turksche Sabels, wy passeerde verscheiden merkwaardige oude gebouwen, eindelyk kwamen wy op de slaven markt alwaar ik eenige van die ongelukkige wezens moeder naakt uit een donker gat of kelder zag te voorschyn komen, een vrouwelyk wezen viel voormy te voet welligt in de hoop dat haar sort, door aankoop, spoedig zouden verbeteren - dit Tooneel verwekte by my een akelig gevoel en deed my spoedig die ontwenschte plaats verlaten;- er heerschte in de stad en druk gewoel van voetgangers en doortrekkende Karavaanen met Kameelen en Ezels men moet er maar goed oppassen om niet onder de voeten te raken,- na van onze wandeling in het Hotel terug gekomen zynde en in dies nabyheid onder het lommer van een schaduwryk geboomte een weinig uitgerust te hebben, huurde ik een Ezels en begaf my in gezelschap van opgemelde Heeren benevens een Egiptenaar tot gids, naar de Citadel, welke aan het einde der stad op een vry hooge omhoogte gelegen is,- ik aanschouwde daar de nieuwe prachtige Moskee welke de pacha liet stichten zynde een Kolossaal rood gebouw geheel uit Egyptisch marmer te zamen gesteld, duizende van menschen waren daar aan arbeidende, hetzelve was bykans voltooid, de zware pilaren die het Koepel dak ondersteunde, zyn van een groote omvang en van masief marmer opgetrokken, het is my gelukt een klein stukje van dat marmer meester te worden, vervolgens zag ik daar het Palais van de Pacha, een niet zeer groot gebouw doch van prachtig marmer, enkele zalen waren geheel op zyn Europees gemeubileerd – uit de groote receptiezaal

welke op zyn Oostersch is ingerigt van verscheidene divansvoorzien, heeft men een fraay Panorama over de stad en ziet men in het verschiet de Egyptische Pyramiden, een lief aangenaam tuintje omringd het Paleis, men wees ons hier de plaats aan alwaar in der tyd een hoofdman der Mamelukken zich te paard in volle wapen rusting van de Berg afstorte en er den dood vond, wyders wees men ons de Put van Joseph, de goudmuntery alwaar men in ons byzyn eenige goudstukjes munte, het raadhuis &c. &c. alles even merkwaardig om te zien;- Het Hotel de L'Ourient ligt buiten de oude stad in een geheel nieuwe aanleg geheel Europeisch men vind er fraaye gebouwen, die een ruim veld van verscheidene laanen en kromwegen voorzien omslaat, des achtermiddags zag men hier verscheidene wandelaars, en hier en daar Tenten opgeslagen alwaar men zich van Sorbet kan voorzien,- onder de bevolking zag ik schoone welgemaakte mannen, over de vrouwe kan ik niet oordeelen zy zyn alle gesluierd en een masker van gaas bedekt hun aangezicht ik zag er evenwel loopen die een schoone taille hadden,- ik maakte vervolgens nog een wandeling naar het op een kwart uur van de stad afgelegen plaatsje Boulac, aan de Nyl oever gelegen alwaar de stoombooten afvaren – ik zag hier in de omtrek fraaye lusthoven, landeryen en fabrieken van grof ly-waad en ook veel molens om het Nyl water op de velde te brengen en hier en daar waterleidingen met gemetzelde kaden.-

9 February Te ½ zes uren braken wy op en begonnen de gezamentlyke passagiers reis pr. wagens & ezels naar Boulac om zich in de boot te embarkeeren – onze bagage was des nachts daar van Suez aan gekomen, de goederen worden hier gewegen, de geen wiens bagage boven het bepaalde gewigt (200 Eng lb.) gaat, betaald over vracht a 16 Eng. schillings pr. 100 Eng. lb.;- onmiddelyk na dat de bagage aanboord gebragt en op dek geplaatst was, vertrokken wy – de Boot die wy hier troffen was niet zeer groot, wy bragten de gansche dag op het dek door, de Nyl oevers

leveren hier en daar zeer schoone gezichten op voor al by het Landschap Sabra, over het algemeen ziet men hier weinig geboomte, uitgenomen de dadel en arkasiaboom²², dat zyn er nog al meenigvuldig, maar nu was het hier ook winterdag, het land is er zeer vruchtbaar de laatste oogst van Roge en Tarwe was overvloedig, nu en dan ontmoet men een rampzalig dorpje met eenige dadel boomen waarvan de huisjes even als te Suez naar uitgehouwen modder klompen geleken;- de vaart op de Nyl is moeyelyk door dien men er veele zandbanken in vindt, er heerschte een drukke scheeps vaart in, zag verscheidene vaartuigen met graane beladen de Nyl afzakken,- wy gebruikte op een boot een goed dejune & dine waarvoor men even als in de woestyn, niets betaald, eenlyk voor de dranken bestaat een redelyk tarief - wy kreegen hier een recu dat onze bagage gewogen was, sommige der passagiers moesten overvracht betalen, wy liepen daarvan vry,- tegen 12 uren op de middag kwamen wy aan het punt Delta alwaar de Nyl zich in twee armen verdeeld, wy volgde de smalle vaart, het breede is onbevaarbaar door de veele zandbanken;- by dit punt Delta was men met een groot leger bezig fortificatien aanteleggen en een yzeren brug over de Nyl te vestigen, de soldaten zagen er alle goed uit, waren goed gekleed en in tenten gekampeerd, de gemetzelde Nyl oevers die men hier ziet is waarlyk een reusen werk geweest en pleit voor een goede Industrie,- s' avonds te 8 uren arriveerde wy te Alfi, van hier begind het gegraven kanaal dat tot Alexandrie loopt, wy moesten ons hier overschepen in twee smalle barges, welke door een klein stoombootje getrokken worden, gemelde barges zyn niet zeer makelyk in gerigt vooral niet om er een nacht op doortebrengeen zoo als doorgaans het geval is,- en met de overscheeping van

de bagage gaat het hier ook grof in zyn werk, dit alles laat nog veel te wenschen over,- het was bereids twaalf uren toen men met de overschepping gereed was en wy konden vertrekken – ik heb dus tyd genoeg gehad om te Alfi rond te loopen, maar niets merkwaardigs deed zich hier voor want het is een nest, in een gemeen kroegje zag een paar Egyptenaren op een zeer onkiesche wyze dansen waar in de aanschouwers zeer veel genoeg schenen te hebben,- Wy bragten alle een zeer on-aangenaame en vermoeyende nacht op de barge door, de morgen

10 February stond was fyn koud het had een weinig geysst, het was op dek niet om uit te houden, nu en dan passeerde wy kleine dorpjes en zagen uitgestrekte velde met koren,- toen wy op een afstand van Alexandrie kwamen zagen wy de merkwaardige Kolom van Pompejus en kregen een fraay gezicht op de buiten werken van de stad – om een uren arriveerde wy op een kwart uur afstand van de stad alwaar de ontschepping plaats vond en rytuigen voor de Dames gereed stonden om hun naar de Hotels te brengen – ik maakte gebruik van een Ezel en weldra bevondt ik my te Alexandrie, wy namen intrek in Hotel de L’Orient, het zelve staat tegen over het Eng. Hotel op een groot langwerpig ²³ plein dat door fraaye Hotels van de differente Consuls is ingesloten en een prachtig geheel formeerd, in het midden van dit plein staat een fraay marmer fontein – met de bagage gaat men hier ruw te werk, men moet zich verwonderen dat alles nog zoo goed teregt komt, alhoewel er hier een trommel met kleeding stukken van Mimi en een valies van den Hr. van den Berghen vermist wierdt hetgeen den laatste deed besluiten om te Alexandrie te verblyven om er op te wachten daar men vermoede dat het te Cairo was achtergebleven,- weldra vernamen wy dat het stoom schip Rupon²⁴ uit Engeland was aangekomen verscheiden passagiers overbrengende, er heerschte een fameuse drukte in de Hotels voor veele was er geen behoorlyke slaap plaats meer aanwezig;

onze afreis werdt bepaald op 13 february, zoo dat ons nog ander halve dag over bleef om een en ander merkwaardigheid te gaan bezichtigen, des achter middags besteede ik in het doen eener wandeling door de stad die sedert de regering van de tegenswoordige Pacha merkelyk is en nog werdt verfraaid, op veele plaatsen was men bezig om geheele straten op te breken om er royale wegen door te trekken, er heerschte hier eene groote bedryvigheid, de reede lag bezaaid met koopvaardy schepen welke meestal van hier graan komen afhalen – ook lag er op de reede een vloot Linie schepen, waaronder verscheiden driedekkers, - op myn wandeling kocht ik een turksche pyn en een weinig tabak;- een aangeplant affiche kondigde een Italiaansche tooneelvertooning aan welke dien avond zoude plaats vinden, dadelyk maakte ik er myn werk van die te gaan bywoonen en stond niet weinig verwonderd toen men my zeide dat het komedie gebouw op de derde verdieping van ons Hotel stond en werkelyk vond ik er een lief en zeer nettjes ingerigte theater van drie verdiepingen hoog, - ik nam plaats in de parterre voor een Eng. schilling en zag er met veel genoegten opvoeren Don Cezard de Bazan²⁵ – In de vroegen morgen van 11 february was ik reeds by de hand om een overheerlyk bad te gebruiken, na het ontbyt kwam er voor my, Jan, Vrouw en Kinderen een zeer elegant rytuig voor om de voornaamste byzonderheden op te gaan nemen, in de eerste plaats begaven wy ons naar de Kolom van Pompejus op een ¼ uur afstand van de stad gelegen, de route derwaarts liep tusschen begraafplaatsen door, wy zagen onderscheiden groepen menschen die aldaar biddende waren – de Kolom van Pompejus is op zich zelve niet fraay maar merkwaardig door zyne groote, daar dezelve uit een massa bestaat, duizende van namen zyn er op inge-

sneden, waaronder ook die van Bonaparte, van daar begaven wy ons naar de Cleopatra naald²⁶ en de Catacombus zeer merkwaardig om te zien, vervolgens lieten wy ons naar het Paleis van de Pacha brengen,- daar Zyne Hoogheid afwezig was (hy was op reis in hoog Egypte) kreegen wy permissie om hetzelfde te bezigtigen, het is een nieuw prachtig gebouw en zeer riant gelegen aan de zee oever, het ameublement was ryk waaronder de geschenken van Louis Philippe²⁷ in het byzonder uitblonken;- de Militaire die hier postvatte zagen er zoo wel in kleeding als houding zeer manhaftig uit;- wy maakte vervolgens nog een aangenaam tour buiten de stad en zagen met veel belang stelling de groote verdedigings werken welke daar werden aangelegd,- Alexandrie is een aangename plaats, op het groote plyn voor ons Hotel, was het des achtermiddags de vereeniging van Le beau monde²⁸, daar heerschte een gewoel van belang, nu waren er ook zoo veel vreemdelingen aanwezig, des avonds zouden er twee Bal masques²⁹ plaats vinden waarvan ik evenwel geen gebruik maakte.-

12 Febr. In de vroege morgen embarkeerde wy op de Ripon, zynde een prachtig geheel van yzer vervaardigd stoomschip groot 1800 tonnen, deszelfs machine had 450 paarden krachten, de inrigting was zeer fraay, wy kregen ruime hutten, het eten was voortreffelyk, des avonds werdt er door eenige bedienden muziek gemaakt;- omstreeks elf uren verlieten wy de reede, de schepen liggen hier zeer veilig,- ik belustigde my nog eens in het aanschouwing van het fraaye gezicht op de stad en voor al op het Paleis van de Pacha;- weldra kwamen wy in volle zee en raakte het land uit zicht zoo dat wy ons nu konde beschouwen niet meer buiten Europa te zyn.-

13 Febr. Heden had er een droevig ongeluk plaats het welk dank

zy de Voorzienigheid evenwel geene noodlottige gevolgen heeft gehad;- het dochttertje van myn Broeder (Carolina oud zes jaren) speelde op het dek met haar Broeder Eduard en nog twee andere Kinderen, zy klauterde op de bank van de kajuits kop en ziet daar stort zy op eens door een raampje, waar tegen zy leunde, naar beneden langs de wenteltrap tot in de tweede verdieping van het schip, eene hoogte van cc 8 voeten (nader is het gebleken dat gemeld raampje niet was gesloten) – dat zulks een groote onsteltenis te weeg bragt kan men ligtelyk bezeffen, en toen ik hoorde roepen, het is een kind van de Hollanders, sprang ik dadelyk van tafel op een vloog naar beneden, nam het lieven kind op en bragt het in een hut alwaar de Doctor ook dadelyk kwam en haar de noodige hulp aanbragt,- myn zuster was doodelyk ontsteld even als Broeder Jan die ziek in de kooy lag.- Carolina had een zwaare gat aan het hoofd bekomen, aanvankelyk koesterde men daarvoor ernstige gevolgen te meer daar zy geheel bewusteloos was in welke toestand zy twee maal 24 uren bleef waarna zy als het ware uit een diepe slaap ontwaakte,- de wond had niet veel te beteekenen, en was spoedig genezen maar het arme kind souffreerd dien ten gevolge nog dikwyls aan zwaare hoofdpyn.-

- 15 Febr. Het was heden storm weder, de wind vlak tegen zoo dat de boot geweldig stampte en slingerde, wy maakte evenwel nog een vordering van zes mylen.-
- 16 ” Het weder was even als gisteren alle de raas werden gestreken, het dine werdt schaars bezocht de meeste passagiers gevoelde zich onlekker,- men voorspeelde ons dat wy morgen tegen de middag Malta zouden bereiken
- 17 ” Heden was het weder iets of wat handzamer, maar tog waaide het nog ferm en kon men door dikke lucht maar op een geringe afstand van zich afzien,- op de middag

was het even als of men een gordyn voor ons oog ophaalde, wy bevonden ons digt onder de kust van Malta, de stad La Valetta en deszelfs onnemelyke fortificatien, leveren een Majestueus schouwspel op,- tegen twee uren stoomde wy de quarantaine haven binnen, links hadden wy nu weder een fraay gezigt op de stad met onderscheidene kerktorens, en regts, op het schoone fort Don Manuel en daarneve de geboomen van het Laseret;- zoo als ik gemeld heb, hadden wy onze passage genomen tot Malta, dientengevolge moesten wy ons hier in quarantaine begeven, het stoom schip houd zich hier slechts eenige uren op om koolen intenenen en de brieven mails aftegeven, het schip blyft evenwel buite alle communicatie met eenig Persoon,- buiten ons waren er nog vyf andere passagiers welke hier de boot verlieten – verscheidene sloepjes kwamen er rond het schip met Maltezers die hun diensten kwamen aanbieden aan diegeene welke in quarantaine moesten komen, wy namen er een zoodanig aan, weldra was er een sloep van de wal voor ons gereed, waarin de quarantaine gasten zich met al hun bagage begaven – gem. sloep werdt door een andere geboegseerd ten einde alle gemeenschap of aanraking te voorkomen, aan wal komen moesten wy ons zelve behelpen en de bagage ontschepen; onze bediende sprang mede aan wal en begaf zich dien volgens om ons optepassen vrywillig in quarantaine, - men bragt ons niet in het Laseret, maar in het fort Don Manuel hetwelk ook voor de quarantaine is ingerigt, met deze keus waren wy zeer te vrede aangezien wy geïnformeerd waren dat men het in dat fort oneindig aangenaamer had, (zoo voor het fraaie uitzigt als de wandeling in de open lucht) dan in de gebouwen van het Laseret zelfs;- wy kregen er goede kamers, huurde volgens gebruik de hoogst benoodigde meubelstukken, maakte een arangement met de restaurateur die het privilege had voor de voeding in quarantaine, en ook alle andere benoodigheden leverde

weldra waren wy geheel op stel en konde wy ons beschouwen als staats gevangenen voor 12 dagen – voor huur van de benoodigde meubels en voor de levering van de kost en dranken, bestaat er een zeer billyk tarief,- er bevonden zich ook by ons in het fort, zoogenaamde gardiens, die tegen alle ongeregheden waken, met deze mag men in geen aanraking komen, even min als met de restaurateur en zyn bedienden,- komt men hun dan een weinig te dicht op het lyf dan stappen ze terug of verzoeke u vriendelyk van niet zoo na te komen, en de kok set het klaar gemaakte eten voor de deur van de keuken neder, van waar het door onze knecht moest werden afgehaald, dikmaals gaat het tot in het belagchelyken zoo bang men is om met ons in aanraking te komen onder ander zag ik dat men voor een der Directeuren van het Laseret, die een kleine Inspectie in onze Localen kwam maken, de kleine mattjes die voor onze ledikanten lagen opnam ter voorkomen zoo men ons zeide van eenige besmetting.-

397

18 Febr.

Heden had er by ons visitatie plaats van onze bagage, alle de koffers en valiezen moesten worden open gemaakt om te luchten,- het stoomschip Ripon zette de reis naar Engeland tegen twee uren weder door – met onze medgezellen waren wy spoedig op een aangenamen voet, des avonds maakte wy te onzent een whistje Mev. Bik een Engelsch man genaamd ----- een Spanjaard gend. Gabrielle en myn Persoon, en op den dag hadden wy geen oogen genoeg om al het schoone en vreemde dat zich voor ons opdeed te aanschouwen, Broeder Jan heeft een keurig bewerkte afteekening van de stad La Valetta gemaakt, genomen van uit onze voor gallery ziende over het groote plyn in het fort en borst-wering ³⁰ – de stad ligt op een vry hogen rots even als het fort, het omliggende land is zeer bar, men treft er weinig geboomte- nu was het ook winter en braaf koud,

des avonds konde wy niet buiten vuur en werdt er meenig tak-
kebosje verbrand onder het nuttigen van een overheerlyk glaasje
warme rum.-

19 Febr. Heden in de vroege morgen arriveerde er een stoomschip komende
van Constantinopel en bestemd over Livorno naar Marseille werwaart
dezelve op de achtermiddag vertrok – het was heden zeer koud, maar
schoon weder

20 tot 24 Febr. gedurende deze dagen viel er niets aantekeningwaardig voor,
wy amuseerde ons, om op een der bastions, van waar wy een fraay
gezicht hadden op de groote Landweg naar de oude stad Civita Vec-
chia, onderscheidene Cavalcades zoo van Heeren als Dames te zien
passeeren

25 Febr. Heden arriveerde er twee stoomschepen als een over Constantinopel
en de andere van Alexandrie aan welk boord zich bevond onze
oude reisgenoot den Heer van den Berghen welke zich ook in qua-
rantaine begaf doch niet by ons maar in het Laseret gehuisvest werdt.

398

26 ” Stormweder

27 ” Heden kwam de quarantaine Doctor ons visiteren of wy alle gezond
waren, en zulks bevestigend bevindende werd ons aangezegd dat wy
op morgen onze vryheid hadden – dientengevolge pakte wy onze
bagage by een om morgen vroegtydig naar de stad te kunnen vertrekken
- Heden kwam er een fransche boot van Alexandrie aan, had
verscheiden Turken aanboord die van Mekka kwamen, als mede
twee passagiers die by ons in quarantaine kwamen, waaronder
de Heer Delessert medepassagier op de Hindostan, nu was het voor
ons oppassen in de boodschap om in geen aanraking met deze twee nieuwe-
lingen te komen, want raakte wy slechts even aan hun kleeding, dan
zoo men genoodzaakt worden weder 12 dagen in quarantaine te blyven,-
zeer wysselyk werden er daarom op het plein van het fort een af-
sluiting of afscheiding met hekwerk doorgesteld en wilde men met
elkander spreken dan geschied zulks met een tusschen ruimte van cc 20 voeten

- 28 Febr. Heden in de vroege morgen waren wy gereed om onze staats gevangenis te verlaten na alvorens met onze restaurateur te hebben afgerekend en aan te gardiens fooyen te hebben uitgedeeld;- / tot verdere opheldering van het kostende voeg ik hier by de tariefven waarna men zich van al het benoodigd kan voorzien / - wy begaven ons nu met een sloep naar de stad doch maakte alvorens een bezoek by den Hr. A.C. v.d. Berghen, welke Heer ons verhaalde dat de trommel met kleeding stukken van Zuster Bik die te Alexandrie vermist wierd, terecht was gekomen, Zuster Bik bleef er dus van geproveerd³¹ – weldra kwamen wy in de stad aan en namen onze intrek in het Hotel Victoria, het was juist Zondag en ik maakte daarvan gebruik om de Groote Cathadrale en de Engelschen Kerk te gaan bezichtigen, in eerstgemelde vindt men een schat van prachtige marmeren autars³² en zestien van de Maltezer Ridders wier daden daarop in Mozaik zyn beschreven, en uitmuntende in de schoonste en helderste kleuren – in de kelders zagen wy de tombes van de Grootmeesters der Maltezer Orde waaronder Don Manuel³³, stichter van het door ons bewoonde fort een der eerste was – wyders was er voor ons weinig meer te zien uit hoofde van de zondag, zoo als op alle andere Engelsche plaatsen het geval is
- 1^e Maart Heden heerschte er meer drukte in de stad, wy bezochten verscheiden publieken gebouwen er lag hier een zwaar garnisoen waaronder een regiment Bergschutten wier Manschap door hun groote en frissche houding het oog trekken, met veel genoeg zag ik des morgens de wacht Parade op en aftrekken met het aangenaamste muziek dat men kan verlangen.
- 2^e Maart Heden morgen begaven wy ons per rytuig naar de oude stad Civita Vecchia op twee uren afstand van hier gelegen, daar komende bezochten wy de Catacombus van de Saracenen,

een oud Kasteel van een der grootmeesters der Maltezer Orde waarby een lusthof waarin zich in een boschje de oorsprong bevond of de Bron, die het drinkwater in de oude en nieuwe stad verschaft, wy passeerde vervolgens een Mannen Klooster wier kleedy uit een witte py bestond, en verscheide kleine lusthoven, ook die van den Gouverneur van Malta,- het land heeft overal een bar aanzien, de grond is door kunst en het aanbrengen van aarde van een aan belendend eiland vruchtbaar gemaakt, het klimaat is er overheerlyk,- tegen de middag keerde wy weder tehuis waarts.- des avonds bezocht ik de Opera en zag er met veel genoegen op voeren de Opera Ernani³⁴ – de Komodie Zaal is fraay, wit met goud, de Loges waren meest alle by abonement verhuurd, de acteurs en het orkest liet weinig te wenschen over –

3 Maart

Heden werdt het stoffelyk overschot van de Kommandant van de Eng: vloot ter aarde besteld met een uitsteekende pracht; het geheele garnisoen 2 regimenten infanterie en het Corps Kannonniers, Marineers en de Matroozen en een groot Etat Major waaronder den Gouverneur, volgden deze Lykstoet, gedurende het aan wal brengen van het lyk tot de aarde bestelling toe, werden er minuut schoten gedaan, ik ben de trein gevolgd, maar nimmer in myn leven zag ik schooner Lykstatie.- des avonds heb ik Barbier van Seville³⁵ met genoegen zien opvoeren en de volgende dag zag ik

4, 5 Maart

de Opera Maria Perella³⁶, bezochte dezen dagen de voortreffelyke en schoone wapenkamer, waarin men verscheiden harnassen vindt van de Maltezers Ridders en veele vreemde soorten van schiet geweeren, ook het Museum en de Bibliotheek zyn merkwaardig om te zien,- men kan zich te Malta in de koffyhuizen een regt ophaalen aan ys – het welk hier zeer veel wordt gebruikt en ook zeer goedkoop is:- heden namen wy passage naar Napels per de franschen oorlogsboot genaamd de Rhamsele³⁷ wiens afreis op morgen ochtend was bepaald.-

- 6^e Maart Heden morgen vroeg embarkeerde wy ons op de fransche boot, het was onstuimig weder het schip slingerde en stampte geweldig zoo dat geen der Passagiers het op de been kon houden, des avonds stoomde wy onder kust van Sicilien, toen werd het wat be- daarder, des nachts passeerde wy de smalle passage tusschen Sicilien en Calabrien, genaamd de Straat van Messina, het speet my geweldig dat zulks by nacht plaats vond want heb daardoor het fraaye gezicht op de kusten en op de Etna moeten missen, ik zag deze vulkaan nu in de vroege morgen op een groote
- 7 Maart afstand, almede passeerde wy de eiland Lipari en de vulkaan Strombolie, het weder was heden zeer schoon en frisch weder maar infaam koud, de Bergen van Calabri waren alle met sneeuw bedekt.- des nachts te twaalf uren stoomde wy de baay van Napels binnen en lieten weldra voor de stad het anker vallen, de Vesuvius braakte van tyd tot tyd een Ko- lom voor uit, hetgeen voor ons een ontzag verwekkend schoon spel was
- 8 ” heden vroeg gedebankeerd, het geen door de zwaare deining die er stond met groote moeite gepaard ging, en by het aan wal komen hadden wy veel sousa met onze bagage, alles moest gevisenteerd³⁸ worden, van my hield men aan een 300 stuk Sigaren, die men my zeyde dat ik by vertrek weder kon terug kreigen – overigens kwamen wy er nog al goed door heen maar niet dan met opoffering van goede fooyen, het kwam my voor dat er onder de Daanen wel dieven goed was;- wy lieten ons pr. rytuig brengen naar Hotel Russe alwaar wy onze intrek namen, even na dat ik was aangekomen miste ik myn orloge en herrinnerde my het aanboord te hebben laten liggen - door de goede zorg van onze Hospes kreeg ik het gelukkig terug

van 8 tot 15 Maart Verbleven wy te Napels en bezochte verscheidene merkwaardigheden en deden een aangenamen tour pr. rytuig naar Pozzuoli, Cuma, Baia, Baoli, Miseno, Portici, Pompei, Herculenum, bezichtigde het fraay Konings Paleis te Capodimonte en het schoon Kerkhof met dien ontelbare uitmuntende graftombes en nieuw aangelegde graf kelders wiers bouworde getuigen van een goeden smaak, men zoude hier uren achtereen kunnen wandelen zonder zich in het minst te vervelen, daarby heeft men van dit zeer uitgestrekte Kerkhof dat aan de helling van een berg ligt een overheerlyk gezigt op de baay en de Vesuvius,- de wegen zyn hier in de omstreek zeer schoon en breed aangelegd – wy zagen hier voor het eerst eene spoortrein het welk ons nu tamelyk frapeerde – het deed my leed dat er gedurende ons verblyf te Napels geen Tooneel voorstellingen plaats vonden, de beroemde Schouwburg hebben wy evenwel van binnen bezocht;- Tot een aandenken kocht ik in een groote fabriek van aardewerken, eenige vaasjes vervaardigd van de lava der Vesuvius, ook deden wy des zondags een aangename wandeling in het publieke park dat aan de oever der zee zeer schoon is gelegen, alwaar wy overtreffelyk Muziek hoorde maken en de Beau monde van Napels met hun schillerende Equipages by een zagen;-

402

16^e Maart Heden op de middag vertrokken wy van Napels, met de Napolitaansche stoomboot genaamd Vesuvius;- alvorens het Napelsche grond gebied te verlaten wil ik hier nog aantekenen dat wy gedurende ons verblyf zeer koud weder troffen, alle de Bergen in de omstreek waren nog met sneeuw bedekt, ook de Vesuvius, den dag toen wy Pompei bezochte was het geweldig koud overal brande men nog vuur,- als een merkwaardigheid by het bezoeken van Pompei wil hier by aantekenen dat men juist dezer dagen by de uitgraving eenen winkel had ondekt, van eene marmer slypery, alwaar

wy in het voorhuis nog verscheidene bladen marmer zagen staan en in een hoek van het vertrek lag een hoop kleine stukjes marmer.

17 Maart Heden morgen arriveerde wy te Civita Vecchia alwaar de boot zich slechts eenige uren ophoud, ik begaf my aanwal, gebruikte er een dejune en bezocht er een paar kerken, maar zag er niets byzonders – ik vernam dat men van hier pr. Diligence binnen acht uren tyds te Rome kan komen, ware ik alleen geweest zou ik stellig derwaarts een uitstapje gemaakt hebben.-

18^e Maart Heden morgen arriveerde wy te Genua en bleven hier tot des achtermiddags – wy begaven ons aan wal en deden een aangename wandeling door deze schoon zindelyke stad, bezochten er verscheiden kerken, waarin men overtreffelyk marmer werk vindt even als in veele partikulieren gebouwen – ik kocht hier voor myne dochters drie Mozaïke broches

19^e Maart Heden morgen arriveerde wy te Marseille, de haven lag zoo vol met schepen dat onze boot er ter naauwernood in kon, dadelyk begaven wy ons aan wal en namen onze intrek in Hotel Bouches du Rhone, - met de inklaring van ons goed hadden wy weder veel sousa, voor 150 stuks manilla sigaren moest ik 14 franc rechten betalen ongerekend de fooytjes aan de tolbediende die ons goed visiteerde.

van 19 tot 23^e Maart bleven wy stil te Marseille, van hier was ons plan om de reis naar Holland overland te vervolgen, dientengevolge verzonden wy met een Holl: Brik bestemd naar Rotterdam onze overtollige bagage;- Marseille is een groote en zeer woelige handelstad; er heerschte daar tevens eene groote omzetting in graanen waarvan volgeladene schepen uit Alexandrie aankwamen; de stad is fraay verscheidene regelmatig aangelegde straten pryken met uitmuntende schoone winkels – wy maakte gebruik van de schoone Toneel voorstelling die men gedurende ons verblyf gaf, onder anderen

La biche du bois³⁹ – waarvan de schoone decoratien nimmer myn geheuge zullen ontgaan.- den 23^e Maart namen wy passage tot Lyon en huurde tot dat einde het interieur eener diligence af om met op ons gemak te zyn.

- 24^e Maart S' morgens te zes uren verlieten wy Marseille, passeerde de volgende plaatsn, als: Aix, Ardein, Avignon (hier gebruikte wy het middagmaal), Orange, Montolimaar, en de volgende dag, Vervier
- 25 ” alwaar wy middag maalden en kwamen des achtermiddags te Lyon, een schoone stad gelegen aan de Rhone en Saone, hier bevinden zich de gerenomeerde zyde fabrieken, waarvan wy er een bezochte - des avonds maakte wy gebruik van het fraaye Cerque Olympique⁴⁰
- 26 ” Blevn wy stil te Lyon, maakte een aangename wandeling door de stad, bezochten het Museum, Stadhuis en des avonds de Komodie
- 27 ” Heden morgen vertrokken wy van Lyon pr. stoomboot Hiron-delle de Saone op tot aan Chalons, dit was een aangename tour, de oevers der Saone zyn zeer schoon en vruchtbaar, men passeerd er verscheiden kleine steden en dorpen, by ieder plaats ligt een fraay geachiveerde yzeren hang brug over de rivier, waaronder men door stoomd, by een hooge waterstand, laat men de schoorsteen naar beneden buigen – wy zagen schoone lusthoven en oude kasteelen;- tegen 5 uren arriveerde wy te Chalons gebruikte er in de haast ons middagmaal aangezien de Diligence, waarop wy onze passage tot Parys bereids te Lyon bespraken hadden, gereed stond om te vertrekken, men laat de passagiers geen tyd om zich behoorlyk te restaureren hetgeen de reis pr. Diligence onaangenaam maakt, vooral als men nacht en dag in eens tot Parys door reisd, zoo als met ons het geval was, van 27 Maart des avonds te 6 uren, tot in de vroege morgen van 29 Maart beleven wy tusschen de wielen, aan slapen valt weinig te denken te minste ik heb

er niets aan kunnen doen, gelukkig dat wy het Interieur hadden afgehuurd, wy konden nu naar welgevallen eens gaan verzitten.- wy passeerde op deze route verscheiden steden en ontelbare dorpen de voornaamste steden zyn Avallon, Auxerre, Joigny / hier dineerde wy / Sens en Fontaine Bleau, alwaary wy te mid- dernacht aankwamen en ons een goed uur ophielden.- het was schoon weder en lichte maan, maakte daarvan gebruik om onder haast een coup d'oeil te nemen van het Paleis,- In de morgen stond van 29^e Maart kwamen wy in de ver- maarde Wereld Stad Parys aan, alles was nog in diepen rust en digt ten plaatse alwaar de diligence aankwam en waar tevens onze goederen gevisiteerd werden,- namen wy onze intrek in het sedert kort opgerigte Hotel gend. des Colonies,- wy waren om zoo te zeggen gestoofd en gebraden en namen dadelyk een pr. uurtjes rust,- het afgelegde traject van Marseille tot Parys beslaat bykans de geheele lengte van Frankryk, overal was het land even vruchtbaar en goed beboomd,- men was op deze route bezig een spoorweg aanteleggen, een reuzen werk, alzoo het hier en daar zeer bergachtig land is en er dus verscheidene tunnels moeten gemaakt worden van 29^e Maart tot 6 April bleven wy te Parys stil, wy hadden er voor zeker langer vertoefd ware het weder minder ongunstig geweest, maar dagelyks was het guur en regende het zonder ophouden, wy hebben er even wel niet by stil gezeten, dagelyks waren wy van de vroege morgen tot laat in de avond op de been om al het merkwaardigste in oogenschouw te nemen, ook deden wy een tour naar Versailles pr. spoortrein, dit was de eerste keer dat wy dit snelle voertuig bestegen, en de plek voorby gaande waar voor eenige Jaren dat vreesselyke ongeluk⁴¹ gebeurde met dit trein, ontken ik niet dat ons alle eene huivering bevang,- te Versailles zagen wy de fraaye tuin

met dies voortreffelyke waterwerken, het Paleis en het Museum waarop de groote schilderstukken / veldslagen / van Vernet⁴² uitmunten – den dag van onze aankomst te Parys vonden wy aan het te Batavia opgegeven adres, brieven van onze Broeders en myne Kinderen en vernamen daaruit met groote blyschap hun aller welstand;- wy troffen hier te Parys aan onze vrienden Smissart en Cramerus welke beide met hun Echtgenooten er bereids eenige tyd hadden doorgebracht,- ook maakte wy een bezoek by onze oude chef den gewezen Gouverneur Generaal van de Capellen⁴³, welke achtenswaardige Man het onuitsprekelyk veel genoeg doen ons te zien, Z.E. zag er perfect goed uit en was in ons oog weinig verouderd – door Z.E. werden wy geïnformeerd dat de Schilder Radin Sale⁴⁴ zich te Parys bevondt, ook deze oude leerling van myn Broeder Jan, bragten wy een bezoek, hy woonde in de Weduwelaan⁴⁵, zynde een dwars laan van Les Champs Elysees en betrok daar een lief klein huisje zeer elegant gemeubileerd – hy kon ons natuurlyk niet meer en was niet weinig verwonderd ons te zien, hy is geheel franschman geworden, geen haartje Inlandsch was er aan hem meer te ontdekken – op een wandeling in het Palais Royal ontmoete ik aller toevalligst den Hr. Binks gewezen victualie Meester op Z.M. fregat schip Palembang⁴⁶, met wien ik gedurende het verblyf van dien bodem te Nagasaki / Japan / vriendschap had aangeknoopt, wy waren niet weinig verwonderd elkander hier weder te zien,- des morgens te 6 uren van 6 April verlieten wy Parys en begaven ons pr. spoortrein naar Brussel alwaar wy des avonds te ½ 9 uren aankwamen, wy namen onzen intrek in Hotel de Flandres alwaar men het zeer goed heeft en een excellente tafel vindt.- op het aangename traject tusschen Parys en Brussel passeerde wy de steden Soissons, Arras, Lille, Valenciennes, Mons, Nivelles, Waterloo, &c.

van 6^e tot 10 April verbleven wy te Brussel, ook hier troffen wy het niet te best met het weder, wy proviteerde evenwel zoo veel mogelyk om het merkwaardigste optenemen, de bovenstad is zeer fraay, het daarin gelegen park dat tusschen het Konings Paleis en de voornaamste Hotels gelegen is, maakt het zeer aangenaam, nu was alles nog bar maar des zomers moet het zeer lief wezen.

10 April In de vroege morgen van heden vertrokken wy pr. spoortryn naar Antwerpen alwaar wy omstreeks ½ 10 uren aankwamen, wy namen onzen intrek in een Logement aan de Schelde alwaar de Stoomboten afvaren;- wy maakte dien dag een wandeling in de stad en bezochte de groote Cathedrale en de Kerk waarby wy de berg calvarie vondt⁴⁷, ik vond daarin sedert myn bezoek in myn Jongelings Jaren, weinig verandering, met veel genoeg zag ik het groote bossen aan het welk men by myn vroeger bezoek bezig waren om de grond op te delven, nu lag die vol met schepen ook op de kade bespeurde ik hier en daar een verandering onder anderen, de poort waarop een beeld stond die in de eene hand een zwaard en in de anderen, een hand, hield, uit welk zinnebeeld de naam handwerpen is afgeleid, was sedert afgebroken en vernietigd.-

11^e April Heden morgen om zes uren vertrokken wy van Antwerpen en begaven ons pr. Stoomboot naar Rotterdam,- weldra kwamen wy by fort Baths alwaar onze bagage werdt gevisiteerd, en bevonden wy ons nu op Vaderlands grond gebied, voor my, na een afwezigheid van slechts 9 Jaren maar myn Broeder Jan was 32 Jaren uitlandig geweest,- des avonds te zes uren arriveerde wy te Rotterdam en namen dadelyk passage pr. Diligence naar Delft alwaar wy overnachtte en des andere daags hadden wy het genoeg de oudste zoon van Broeder Jan – Frederik, in welstand aantetreffen,- wyders begaf ik my

met Broeder Jan naar den Haag, maakte er onzen opwachting by den Minister van Kolonien en des anderdags 12 april begaf ik my naar Amsterdam, nam myn intrek in Hotel Rondeel, alwaar ik het groot genoegen smaakte, Broeder en Zuster de Seriere, welke kortelings geleeden ook uit Indie waren aangekomen, in blakende welstand aantetreffen,- op myn togt van den Haag naar Amsterdam heb ik een bezoek afgelegd by de familie Leemans / ouders van mynen behuwd zoon / met welke achtenswaardige Menschen ik eene hartelyke vriendschap aanknoopte;- onze overtocht van Batavia duurde alzo 103 dagen een gewoone reis over zee, en in aanmerking nemende de dagen van oponthoud te Singapoer, Malta, Napels, Marseille, Lyon, Parys en Brussel, zeer kort.-

Aanteekening gedurende myn
wezen in Holland

408

In de Maand Mei begaf ik my naar den Haag en droeg aldaar myne belangen aan de Minister van Kolonien voor zoo wel ten aanzien van myn verlofstractement, waarin ik vermeende dat men my in Indië te kort had gedaan, als ten opzichte tot de verkryging van eenige gunst voor myne verrigting in de zaken van de Expeditie naar Japan van Z.M. fregat Palembang met eene brief en geschenken van Zyne Majesteit den Koning der Nederlanden gerigt aan den Keizer van Japan, daar ik vermeende dat de aanneming dier Koninklyke geschenken, welke eerst definitief geweigerd waren aantenemen, door myn bemoeying en goed beleid een Jaar later toch zyn aangenomen geworden, hetgeen voor Z.M. den Koning niet onverschillig moet zyn geweest, daar toch die weigering niet alleen een groote teleurstelling was en by volharding, voor Z.M. een onaangenamen indruk moest veroorzaakt hebben, vooral vis à vis de Vreemde Mogendheden welke daaruit, betrekkelyk onzen

verhouding tot het Japansch Gouvernement, voor zeker een onteerende gevolg trekking zoude gemaakt hebben;- de tyd zal leeren welke dispositien ik op myn deswegen ingediend rekest en nota zal verkrygen.-

- Wyders deed ik een tourné naar Hoorn, Kampen en Zwoll en trof allerwegen myn familie relatien in welstand aan.-

14 July aanvaarde ik myn voorgenomen buiten lands reisje, in gezelschap van Broeder en Zuster Bik, met hun beide oudste Zoonen, eerst en vooraf begaf ik my heden alleen naar Leyden en bragt by den Hr. C. Leemans⁴⁸ Directeur van het Museum van Oudheden en Broeder van myn behuwd Zoon drie aangename dagen door, vervolgens

van 17 tot 20 July bragt ik te Warmond by de oude lui Leemans door, bezocht van daar het Leegwater, zynde de groote stoom machine tot leeg making van het Haarlemmer meer daargesteld.

21 July vertrok ik naar den Haag, op myn rekest om vermeerdering van verlofractement had ik nu in declinatoire⁴⁹ dispositie ontvangen, adresseerde my op nieuw pr. rekest tot den Koning – en op myn Nota kreeg ik kennisgave dat de Minister, daarop het gevoelen van den Gouverneur Gevernaal over Nederlandsch Indië zoude inwinnen –

22 July begaf ik my naar Rotterdam alwaar de Koninklyke Jacht Clubs feest vierde, de Maas wemelde van zeil en roey vaartuigen en duizende van Menschen kuyerde langs de boompjes op en neder, by de tribune, voor de Koninklyke familie en Leden der Clubs opgeslagen, was geen toegang te verkrygen, ik amuseerde my dus ook maar met wandelen en maak hier by de opmerking dat ik onder al die meenigte Menschen geen enkele kennis aantrof, dat ik my dus schreeuwend hard amuseerde laat ter beoordeeling aan anderen over.-

23 July vertrok ik pr. stoomboot naar Nymegen en vervolgens pr. Diligence tot Cleef, alwaar ik Seriere Vrouw en Dochter aantrof

- van 23^e July tot 6 Augustus bleef ik stil te Cleeft – de familie Maryt kwam ons hier opzoeken,- Broeder Jan en zyn Zwager Arnold met hun Echtgenoot, Heer Golddammer en Neef Arnold in wiens gezelschap ik een reisje naar Duitschland zou doen waren den 2^e dezer aangekomen
- 6 Augustus begaven wy ons naar Emerik en vervolgens pr. stoomboot op Keulen alwaar wy te middernacht aankwamen namen onze intrek in Hotel de Hollande
- 7 Aug. Bezichtigde de Domkerk en al dies merkwaardige, s'avonds vertrokken wy pr. spoortrein tot Bonn, namen daar onze intrek in het groote en schoon gelegen Hotel genaamd ---
- 8 Aug. bezochte wy de Kruisberg alwaar men in een Klooster een kelder vindt, waarin meer dan twintig Lyken van Monniken begraven liggen geheel verdroogd met hun kleeding aan en de gezichten nog kenbaar, vervolgens de Godenberg en de environs aldaar
- 9 Aug. vertrokken pr. os naar Koningswinter, een dorp aan de voet van de Berg Drakenfelds⁵⁰ gelegen – beklommen de Drakenfelds van waar men een treffend schouwspel heeft over het gebergte en de Rhyntroom,- des achtermiddags vertrokken wy pr. stoomboot naar Cobelents en maakte denzelfde dag nog een aangenamen wandeling door de stad
- 10 Aug. maakte wy een tour naar Slossenfelds verblyf of lustslot van den Koning geheel naar de Gothische styl gebouwd en gemeubileerd, zeer intresant om te zien,- des achtermiddags beklommen wy het fort Ehrenbreitstein.
- 11 Aug. Een tour gemaakt naar Bad Eems, Courzaal bezocht, troffen daar de familie Doornik en Hr. v.d. Crab aan, benevens den Hr. Cramer, een onzer reisgenooten op de stoomboot uit Indië en medgezel in quarantaine te Malta.-
- 12 Aug. Pr. stoomboot vertrokken naar Bingen, s'avonds een aangenamen wandeling gemaakt en een overheerlyk Bad genomen.

13 Aug. Een tourné gemaakt naar Rhudensheim⁵¹, het oude Kasteel bezigtigd, vervolgens over Giesenheim naar de Johannesberg, aldaar het Paleis van Vorst Methernich⁵² bezocht en er een flesch eerste kwaliteit Johannesberger⁵³ gedronken à f11; de flesch, smaakte overheerlyks, des achtermiddags pr. stoomboot naar Maintz vertrokken, by aankomst aldaar een wandeling gemaakt naar de Neue Anlage alwaar overtreffelyk Muziek werdt gemaakt door een Corps van honderd Militaire muzikanten, het schoone weder had veele Menschen derwaarts getrokken, men heeft in de tuin van een terras een Goddelyk gezigt over de Rhyn op de monding van de rivier de Maintz &c.;- s'avonds kwam er in ons Hotel een Goochlaar die verscheiden fraaye touren maakte.-

14 Aug. Heden vertrokken wy pr. stoomboot naar Hanau, men passeerd op deze route verscheiden dorpen en kleine steeden als mede de schoone stad Frankfort, men was daar bezig een spoorweg over de Maintz te leggen, de schoone opgetrokken steenen brug was nagenoeg voltooid, een groote onderneming,- tegen den avond arriveerde wy te Hanau ik nam myn intrek in Hotel --- de overige vrienden van het gezelschap logeerd zich ten huize van den Heer Goldammer die alhier woonachtig was, ook troffen wy hier woonachtig twee oude Javasche Vrienden aan, als den Heer Hipp en Lelienfein, welke ons gul onthaalde.-

15 tot 20 Aug. bragten wy hier door, bezochte al het merkwaardige waaronder het Wilhelmus Bad uitmunte, het ligt op $\frac{3}{4}$ uur gaans van de stad, de publieke huis is zeer fraay aangelegd, men vindt er een Caroussel van levensgroote paarden en wagens, hetzelve staat op een heuvel en het wordt door een bedekte Machine onder de grond in beweging gebragt, dagelyks wordt er in de tuin Muziek gemaakt, de toegang is vry – het groote gebouw dat er staat behoord

aan de Keurvorst van Hessen Darmstad, vroeger wierd hetzelfde door deze Vorst bewoond, nu is het ingerigt voor een Courzaal of speelbank, des zondags werd hier nog al druk gespeeld,- Hanau is een zindelyk en regelmatig aangelegd stadje, men vindt er veele fabrieken van goudwerken en meer anderen, wy bezigtigde onder ander een intresante tapyt en papier fabriek in deze laatste zag ik een machine waarin aan de eene kant de pap uit lonten gekookt in de machine vloeyde en aan de anderen kant schoon en sterk papier te voorschyn bragt kant en klaar, de bewerking geschiede door stoom,- te Hanau vindt men een Hollandsche protestante Kerk, ik woonde hier een predikatie by van Domine Cramer.-

21 Aug. maakte wy en tour naar Frankfort bezochten er het Museum van Natuurlyke Historie en dat van Schilderyen, met groot genoeg aanschouwde ik hier het uitmuntende schildery, voorstellende de ter dood veroordeeling van --- s'avonds woonde wy in de schouwburg een voorstelling by van Das Freischutz⁵⁴, te middernacht keerden wy tehuis waarts.

22 “ tot 27 Aug. maakte wy onderscheiden kleine tourtjes onder ander naar Kasselstadt en groot en klein Steinheim.-

27 Aug. zyn wy met ons Elven in een afgehuurde omnibus op reis gegaan naar Homburg alwaar wy tegen 11 uren aan kwamen, namen onzen intrek in het voornaamste Hotel, Homburg legd zeer lief en gezond, de landstreek heeft hier veel overeenkomst met Java, de speelbank werdt hier zeer druk bezocht en speelde men voor grof geld zoo wel Heeren als Dames, men vindt hier veele heilzamen bronnen waarvan nog al een goed gebruik gemaakt wierd.

28 Aug. van hier vertrokken, maakte een intresante tour over het Taunus gebergte op Falkenstein, Koningstein, Souda tot Huchs en van hier pr. spoortrein op Wisbaden

aldaar afgestapt in Hotel de Vier Jaargetyden, des avonds bezochten wy de Courzaal, de speeltafel was hier ook druk bezocht, er was bal by intekening.

29^e Aug. (Zondag) maakte een tour naar het Jagtslot de Platte, zeer hoog gelegen en omringd van zwaren bosschen, het ameublement in dat slot is grooten deels vervaardigd van Hertshoorn, zeer intresant om te zien, des avonds couvert bygewoond in de Courzaal

30 Aug. pr. spoortrein naar Frankfort vertrokken afgestapt in Hotel --- s'avonds het theater bezocht

van 30 Aug. tot 3 September bleef ik stil in Frankfort / de overige vrienden keerde op 30 Aug. terug naar Hanau / den 3 septr. kwam Broeder Jan en familie weder terug

4 Sptbr. vertrokken wy gezamentlyk pr. trein op Biberich en van hier pr. stoomboot op Keulen alwaar wy des achtermiddags aankwamen

413

5 ” vertrokken pr. spoor naar Aken, dit traject is allertresantst, men passeerd er verscheidene tunnels, onder anderen een welke meer dan 10 minuten lang sporen is, men wordt er akelig van, ook zag ik op deze route verscheiden yzerfabrieken,- tegen de middag arriveerde wy te Aken welkers legging in een daal zeer aangenaam is, wy maakte des achtermidags een tour pr. rytuig en bezochte de environs, s'avonds de Courzaal

6 Septbr. vertrokken naar Liege, dit traject is niet minder merkwaardig als dat van gisteren, de Landstreek is zelfs veel schoonder en vruchtbaarder, aan de grens tusschen Deutschland en Belgien werden de goederen gevisiteerd, te Bleufontaine is het allertresantst hier vindt men veel lusthoven het legt op een korte afstand van Liege;- Liege is ook zeer schoon gelegen aan de oever van de Maas, wy maakte

- een aangename wandeling door de stad en bezochte er een pr. fraaye kerken, het was zeer koud, in ons Hotel brande men de kagchel.
- 7 Septbr. vertrokken wy pr. stoomboot de Maas op naar Namur, by de afreis werden wy door een zware mist opgehouden, toen die optrok waren wy even buiten Liege – de Environs in de Maas oevers zyn Godelyk schoon men passeerd onderscheidene fabrieken, men was bezig langs de linker Maas oever een spoorbaan aanteleggen, duizende van Menschen waren er werkzaam, hier en daar moesten er groote rots klompen uit de weg geruimd worden, een arbeid van belang, op de middag arriveerde wy te Huy alwaar de boot zich eenige oogenblikken ophoud – even boven Huy, raakte onze boot ten gevolge van de lagen waterstand aan de grond, met groote inspanning raakte wy weder los maar moesten naar Huy terug om er een andere boot aftewachten, de onze ging te diep – Huy is een klein stadje, er ligt hier een steene boog brug over de Maas, overigens was hier niets merkwaardigs te zien, wy gebruikte hier het middagmaal, en omstreeks 4 uren arriveerde er een anderen boot waarmede wy de reis voortzette, weldra overviel ons de donkerste, veel hebben wy dus gemist van de trotsche natuur die men hier heeft, evenwel de verschrikkelyk groote rotsen aan beide oevers in de nabyheid van Namur hebben wy nog gezien,- omstreeks 9 uren arriveerde wy in de fameuse vesting Namur, het was te laat om de stad nog door te lopen
- 8 Septbr. Heden morgen was het infaam slecht weder, wy besloten derhalve ons hier niet optehouden en vertrokken dien ten gevolge pr. spoortrein naar Brussel, alwaar wy het middagmaal gebruikte en vervolgens door reisde tot Gend - dit traject is ook zeer schoon en intresant, in het Luikerwaalsche passeerde wy een meenigte van Koolmynen en onderscheiden fabrieken.-

van 9 tot 13 Septbr. verbleeven wy te Gend waren afgestapt in Hotel de Hollande, onze Indische reisgenoot den Hr. v.d. Berghen die hier woonachtig was troffen wy niet ten zynent,- maar troffen daarentegen den Heer Couvreur van Java aan die ons in de gelegenheid stelde al het merkwaardige te aanschouwen, de drie Hoofdkerken zyn prachtig en pryken met schoone marmereen monumenten, het Paleis van Justitie en het Theatre zyn fraay gebouwen in het laatste vindt men een magnifique Consert en Dans Zaal, ook de Societeit Concordia, bygenaamd de Oranje Societeit is een prachtige Zaal – de stad Gend ondergaat sedert de laatste Jaren veele groote verbeteringen of verfraayingen – het Spoor Station werd op nieuw opgetrokken hetzelve is van een zeer groote omvang hier vereenige zich drie of vier malen pr. dag de spoor treinen van Brussel, Antwerpen, Tournais, Ostende, Duinkerken en Calais, hetgeen een drukte en Menschen gewoel van belang geeft.- Daar den Hr. Couvreur binnen kort naar Java dacht terug te keeren, gaf ik ZynEd een brief aan myn Kinderen mede waarby ik eenige Mitaines⁵⁵ insloot, die ik indertyd te Malta gekocht heb – Broeder Jan had zich voor een dag naar Tournais begeven om zyn oude vriend Payen⁵⁶ op te zoeken,- ik schreef in die tusschen tyd een brief aan Neef Risseeuw te Oostburg, waarby ik hem van onze ophanden zynde komst kennis gaf en verzocht om ons voor een paar dagen te logeren, den 13^e kwam den Hr. Payen by ons te Gend, ik vond ZynEd weinig veranderd het was evenwel meer dan twintig Jaren geleden dat wy elkander niet gezien hadden, wy vertrokken des avonds van 13^e Sepbr. naar Brugge alwaar omstreeks acht uren aankwamen.

14 Septbr. Heden morgen vertrokken wy van Brugge, na alvorens een paar fraaye kerken bezocht en de stad doorgewandeld te

hebben, wy hadden hier een Extra rytuig afgehuurd, onze route liep nu door fraay boomland, dicht by Sluis in Vlanderen passerde wy de Hollandsche Grens, onze goederen werden gevisiteerd, omstreeks een uren waren wy te Sluis en een goed uur later arriveerde wy te Oostburg, alwaar wy door de familie Risseeuw zeer hupsch werden ontvangen, Broeder Jan en Vrouw logeerde by den oude Heer, ik by zyn zoon den advocaat Jan Risseeuw en Frederik Bik by zyn behuwd zoon Bentein, Burgermeester en Bierbrouwer te Oostburg

15 Septbr. deden wy met Neef een tourtje naar Yzendikke langs de nieuwe straat weg, maakte aldaar een bezoek by den Heer Brevet zwager van den Hr. Tromp op Batavia en terug komende kwam ons eene Butin opzoeken het was de oudste Zoon van wylen Neef Pieter Butin, hy verzocht ons een bezoek by zyne Moeder op de Hofsteede te komen maken, hetgeen wy aannomen mits het weder gunstig was.- wy bragten dien dag zeer genoegelyk by de familie door

416

16 ” Het was heden infaam weder, van ons voorgenomen bezoek moesten wy afzien de weg naar Zuidzande was te slecht, men kon er pr. os niet door – tegen de middag vertrokken wy naar Breskens en vervolgens pr. stoomboot naar Vlissingen – het waaide zeer hard, toen wy de Schelde half verweg waren sloeg het weder in een storm over, de boot slingerde geweldig, honderde van menschen stonde er te Vlissingen op de kade om de boot te zien aankomen wy kwamen gelukkig goed over,- dadelyk namen wy een extra rytuig, waarmede wy ons naar Middelburg lieten brengen, het was reeds laat toen wy er aankwamen,- wy stapte in een Logement af tot

17 Septbr. als wanneer Jan en Vrouw by Nicht van Berlekom gingen

- logeren en ik by haar schoon zoon van Eekelen, ook by deze luien werden wy regt hartelyk ontvangen – kregen bezoek van Neef Luteyn en Herclats alle welgezeten Menschen,
- 18 Septbr. Stil te Middelburg, maakte heden contra visites en bragten een aangename avond by Neef Luteyn door.-
- 19 ” s’ morgens te vyf uren vertrokken pr. stoomboot de Zeeland arriveerde te een uren te Rotterdam, van waar ik dadelyk naar Amsterdam ben pr. spoor trein door gereisd en Broeder Jan tot Delft, alwaar Zyne Dochtertje by Mev. Heyting was achtergebleven.-
- 1° Octbr. vertrokken naar Leyden, bezocht er het Japansche Museum van Von Siebold, s’ avonds naar ’s Hage.
- 2 en 3 ” Stil in den Haag
- 4 ” vertrokken naar Warmond by de familie Leemans gedi-neerd, s’ avonds terug naar Amsterdam
- 7 ” In gezelschap van Jan en Vrouw, Frederik, Heer Doornik, Vrouw en Dochter pr. spoor vertrokken naar Arnhem aldaar over nacht en den
- 8 ” pr. Extra rytuig vertrokken over Appeldoorn, ’t Loo, Vaasen, Hattom, tot Zwoll, alwaar Broeder Seriere ons wachtend was en met wien wy dadelyk naar zyn verblyf op het buitengoed de Bese genaamd doorreden en er s’ avonds aankwamen
- van 8 tot 31 Octbr. bleef ik op de Bese, maakte van daar aangename tourtjes naar Zwoll, Dalfsen &c. en bezochte ook het oude Kasteel van Graaf van Rechteren, zeer lief gelegen boven Dalfsen,- nu en dan kregen wy bezoeken uit Zwoll als van Neef Maryt, de Bruyn en van de familie Thomese Het buiten goed de Bese ligt een weinig geisoleerd, maar de wooning laat niets te wenschen over, Seriere is er goed ingerigt en

leeft er leker en aangenaam, de environs zyn er ook zeer lief.-

1^e November Heden verliet ik de Bese en begaf my pr. Zwolsche stoomboot naar Amsterdam, daar aankomende betrok ik de kamers in het Hotel Rondeel welke ik tot myn winter verblyf had ingehuurd en waarvan een tevens geschikt was voor de ontpakking van myne verzameling van Japansche Zeldzaamheden, onafgebroken hield ik my met dies ontpakking en rangschikking bezig, tot myn leedwezen moest ik ondervinden dat er van de porcelyn werken verscheiden stukken gebroken waren,- toen ik alles op order had kreeg ik veele bezoekers, doch weinige liefhebbers die genegen waren de Collectie van my overtenemen, alle myne des wegens aangewende pogingen in den Haag waren ook vruchteloos – den Heer von Siebold met wien ik daar over in Correspondentie was getreden, melde my dat Z.Ed. niets liever wenschte dan de verzameling van my over te nemen ter Completering van de reeds bestaande, edoch daar aan was voor eerst noch niet om dat er geen fondsen aanwezig waren, er schoot my alzoo niets anders over dan vooreerst geduld te gebruiken.-

Op den 30^e van de maand November ontving ik dispositie op myne ingediende Nota betrekkelyk myne verrigtingen in de zaken van de expeditie naar Japan van Z.M. fregat Palembang luidende “aan den Heer Bik te kennen te geven dat de Regering te vreden is over zyne dienst verrigtingen in zyn hoedanigheid van Opperhoofd van den Nederlandsche handel in Japan en daaronder ook over zyne handelingen, by gelegenheid der zending derwaarts van Zynen Majesteits fregat Palembang” – hoe vereerende deze Ministrieele dispositie ook mag beschouwd worden, zoo vermeende ik nogtans eene meer gunstiger en

royaalter behandeling te hebben verdiend en besloot ik derhalve
my nader regtsreeks tot Zyne Majesteit de Koning te wenden.-

December Deze maand liep ten einde zonder dat er iets opteekening-
waardig voorviel.-

Annotaties

¹ rechercheboot

² *dépêche* (fr.) = bericht

³ vermoedelijk Joseph Balestier, Amerikaanse consul in Singapore en eigenaar van suiker- en katoenplantages

⁴ *déjeuner* (fr.) = lunch

⁵ *amicale* (fr.) = vriendelijk

⁶ vermoedelijk een fout, Pulau Rondo ligt noordwestelijk van Sumatra

⁷ *en grand seigneur* (fr.) = als een grote heer

⁸ *bonne* (fr.) = dienstmeisje

⁹ soesa = moeite, last

¹⁰ kadraaijer = venter (te water)

¹¹ deze 'Italianen' (met Spaanse namen) moeten de Spanjaarden van 13 juni zijn

¹² Socotra

¹³ Abd al Kuri

¹⁴ een klein vierkant hierbij getekend

¹⁵ pasha = hoge Ottomaanse ambtenaar

¹⁶ geentoureerd (van fr. *entourer*) = omringd

¹⁷ ettelijke

¹⁸ tussen de regels toegevoegd: "alhier Van genaamd"

¹⁹ een kleine vierkant hierbij getekend

²⁰ miseratsie = merkwaardigheid, relikwie; een woord ontleend door Kaempfer aan de Japanse *mezurashii*

²¹ tussen de regels toegevoegd: "na op de 7^e en 8^e station van paarden verwisseld te hebben"

²² acacia

²³ een klein vierkant hierbij getekend

²⁴ later schrijft Bik "Ripon"

²⁵ *Don Cesar de Bazan* (1844), toneelstuk van Dumanoir en Adolph d'Ennery

²⁶ obelisk

²⁷ Louis Philippe (1773-1850), koning van Frankrijk 1830-1848

²⁸ *le beau monde* (fr.) = de elite, hogere klassen

²⁹ *bal masqué* (fr.) = maskerade

³⁰ tussen de regels toegevoegd: "een schoon aandenken of gedagtenis voor zyn kinderen"

³¹ geproveerd = bewezen

³² altaren

³³ António Manoel de Vilhena (1663-1736), een Portugees aristocraat en grootmeester van de Maltezer Orde van 1722

tot aan zijn dood

³⁴ *Ernani* (1844), opera van Giuseppe Verdi

³⁵ *De barbier van Sevilla* (1816), opera van Gioacchino Rossini

-
- ³⁶ vermoedelijk *Maria Padilla* (1841), door Gaetano Donizetti
- ³⁷ vermoedelijk was de naam van het schip “Rhamses”
- ³⁸ gevisiteerd
- ³⁹ *La biche au bois* (1845), toneelstuk van Charles-Théodore et Jean-Hippolyte Cogniard
- ⁴⁰ Le Cirque Olympique, beroemde schouwburg in Lyon
- ⁴¹ 8 Mei 1842 had een ernstig treinongeluk plaats tussen Paris en Versailles
- ⁴² Vernet was een Franse familie van schilders, vermoedelijk is hier sprake van Horace Vernet (1789-1863), bekend o.a. van zijn schilderijen van veldslagen
- ⁴³ Godert Alexander Gerard Philip van der Capellen (1778-1848), vanaf 1824 baron van der Capellen: Nederlands diplomaat, de eerste gouverneur-generaal van Nederlands-Indië (1816-1826) na de tijd van het Engels bestuur
- ⁴⁴ Raden Saleh (1807/1811-1880), een Javaans schilder die ook in Europa werkte
- ⁴⁵ Avenue Montaigne, die eerder Allée des veuves (Laan van de weduwen) heette
- ⁴⁶ het fregat Palembang vervoerde in 1844 (tijdens Bik's verblijf in Dejima) een brief van de Koning van Nederland aan de Shogun van Japan, met het doel daarbij de Shogun tot de openstelling van Japan aan te moedigen
- ⁴⁷ de Calvarieberg ligt bij de Sint-Pauluskerk
- ⁴⁸ Conradus Leemans (1809-1903), egyptoloog en archeoloog, directeur van het Rijksmuseum van Oudheden
- ⁴⁹ in *declinatoire* (fr.) = afwijzende
- ⁵⁰ Drachenfels
- ⁵¹ Rudesheim
- ⁵² Klemens von Metternich (1773-1859), geboren in Koblenz en langdurig minister van buitenlandse zaken van Oostenrijk
- ⁵³ Johannisberg is beroemd om zijn riesling-wijn
- ⁵⁴ *Der Freischütz* (1821), opera van Carl Maria van Weber
- ⁵⁵ *mitaines* (fr.) = handschoenen (van zijde), een Maltees product
- ⁵⁶ Antoine Payen (1792-1853), Belgische schilder en naturalist, werkte ook in Oost-Indië